

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Kristýna Němcová

Didaktické využití vybraných literárních textů s tematikou drog a drogové
závislosti ve výuce na ZŠ

Olomouc 2020

vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Kristýna Němcová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Didaktické využití vybraných literárních textů s tematikou drog a drogové závislosti ve výuce na ZŠ
Název v angličtině:	The didactic use of literary texts with drug and drug addiction thematic in elementary school education
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá literaturou s tematikou drog a drogové závislosti s možností jejího využití ve výuce na základní škole. Cílem práce je navrhnout, jak s texty a ukázkami v hodinách na základní škole pracovat a najít metody, které povedou žáky ke čtenářství a pozitivnímu přístupu ke čtení.
Klíčová slova:	Drogy, drogová závislost, literatura, próza, prevence, sociálně patologické jevy, čtenářská gramotnost
Anotace v angličtině:	The thesis deals with literature with drug and drug addiction thematic with possibility of use in elementary school education. The aim of the diploma thesis is to suggest how to work with texts and samples in school lessons in elementary school and to find methods that will be lead students to reading and to positive mindset to reading.
Klíčová slova v angličtině:	Drug, Drug addiction, Literature, Prose, Prevention, Social pathological phenomena, Reading literacy
Přílohy vázané v práci:	1
Rozsah práce:	84 stran
Jazyk práce:	český jazyk

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a s využitím pouze citovaných literárních pramenů a zdrojů v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském.

V Olomouci, 31. 05. 2020

Bc. Kristýna Němcová

Poděkování

Mé díky patří vedoucí mé diplomové práce p. Mgr. Janě Sladové, Ph.D., za hodnotné rady, připomínky a věnovaný čas.

Obsah

Úvod	3
Teoretická část	5
1. Drogová tematika	5
1.1 Terminologie a klasifikace.....	5
1.1.1 Závislost	5
1.1.2 Klasifikace drog	6
1.2 Národní strategie prevence	10
1.2.1 Prevence	10
1.2.2 Národní strategie primární prevence.....	10
2 Literatura s tematikou drog či drogové závislosti	11
2.1 Autoři a díla ovlivněná drogami a drogovou závislostí.....	12
3 Rozvoj čtenářství a čtenářské gramotnosti.....	18
3.1 Terminologie.....	18
3.1.1 Čtení	18
3.1.2 Čtenářství	19
3.1.3 Čtenářská gramotnost.....	19
3.1.4 Metody RWCT pro rozvoj čtenářské gramotnosti.....	20
3.1.5 Šetření PISA.....	27
Praktická část	28
4 Hunter S. Thompson – Strach a svrab v Las Vegas	28

4.1	Stručný obsah literárního díla	28
4.2	Návrh na didaktické využití ve výuce.....	29
4.2.1	Metodický list	31
4.2.2	Pracovní list.....	31
5	Émile Zola – Zabiják.....	34
5.1	Stručný obsah literárního díla	34
5.2	Návrh na didaktické využití ve výuce.....	35
5.2.1	Metodický list	35
5.2.2	Pracovní list.....	36
6	Christiane F. – My děti ze stanice ZOO.....	40
6.1	Stručný obsah literárního díla	40
6.2	Návrh na didaktické využití ve výuce.....	41
6.2.1	Metodický list	41
6.2.2	Pracovní list.....	43
7	Hana Kavurová – Toxický squat.....	49
7.1	Stručný obsah literárního díla	49
7.2	Návrh na didaktické využití ve výuce.....	50
7.2.1	Metodický list	50
7.2.2	Pracovní list.....	52
8	Egoni Scaar – Ostrov polámaných panenek.....	58
8.1	Stručný obsah literárního díla	58

8.2	Návrh na didaktické využití ve výuce.....	63
8.2.1	Metodický list	63
8.2.2	Pracovní list.....	64
9	Michaela Duffková – Zapisník alkoholičky.....	69
9.1	Stručný obsah literárního díla	69
9.2	Návrh na didaktické využití ve výuce.....	69
9.2.1	Metodický list	69
9.2.2	Pracovní list.....	71
	Závěr	74
	Přílohy.....	75
	Seznam obrázků.....	75
	Seznam použité literatury	77
	Primární literatura	77
	Sekundární literatura.....	77
	Online zdroje	79

Úvod

Žáci základních škol jsou skupinou, která je ohrožena drogovou závislostí. Nachází se v období vývoje, kdy mohou trpět poruchami sebehodnocení. Často hledají svou identitu a chtějí se stát součástí sociální skupiny v jejich okolí. Mnohdy se proto stane, že se děti dostanou do špatné sociální skupiny, ve které mají ostatní členové pozitivní vztah k drogám. Pak může být tlak okolí na dítě tak velký, že drogu nakonec samo vyzkouší. Není výjimkou, že i primární okolí dítěte, tedy nejbližší rodinní příslušníci, mají pozitivní vztah k drogám. A nemusí to být jen alkohol nebo tabákové výrobky. Dítě pak vidí braní drog jako přirozenou součást dospělého života a proto chce drogu vyzkoušet. Bohužel však dětský organismus ještě není natolik vyspělý, aby se s drogou dokázal vyrovnat tak, jako organismus dospělého. Děti jsou proto mnohem náchylnější k závislostem než dospělí. U dospělých jedinců je však daleko těžší aplikovat jakoukoliv formu prevence, nesou velmi špatně, že se je někdo snaží poučovat o jejich vlastním životě. Naopak děti ještě nemají zcela upevněn žebříček hodnot a mnohem lépe se jim dají vštěpit pozitivní hodnoty a myšlenky.

Tato diplomová práce se však nezaměřuje pouze na prevenci. Hlavním cílem diplomové práce je najít způsoby, jak žákům zprostředkovat literaturu s tematikou drog a drogové závislosti tak, aby je bavila, aby měli ze čtení požitky, a aby čtení vedlo k pozitivnímu přístupu ke čtenářství. Mimo jiné se také snažíme zaměřit i na rozvíjení čtenářské gramotnosti a na zakomponování tvořivé a hravé literatury do hodin literární výchovy na základních školách. K tomu se budeme snažit využívat nejen metodu frontální výuky, ale také metody aktivizační. Vzhledem k tematice textů jsou pracovní listy určeny pro žáky vyšších ročníků, nejlépe žákům 8. a 9. tříd základních škol.

V teoretické části diplomové práce se zabýváme odbornou terminologií a klasifikací drog. V krátkosti si shrneme i možnosti prevence a odkážeme zde na dokumenty Národní strategie primární prevence. Dále se budeme soustředit na literaturu s tematikou drog, především tedy na autory, kteří téma drog a závislosti rozebírali ve svých dílech nebo pod jejich vlivem tvořili své literární texty. Nakonec se z teoretického hlediska podíváme na pojmy čtenářství a čtenářské gramotnosti a jejich zakotvení v kurikulárních dokumentech českého školství.

V praktické části se stručně seznámíme s obsahy děl a s ukázkami, které jsme se rozhodli v této práci použít jako vhodný materiál pro výuku. Každá kapitola obsahuje podkapitolu se stručným obsahem díla a podkapitolu s metodickými pokyny a pracovním listem, ve kterém navrhujeme, jak s ukázkami pracovat. Společně s návrhy obsahují pracovní listy i vedlejší možné aktivity, které s dílem souvisí.

Teoretická část

1. Drogová tematika

V této části textu si přiblížíme pojmy nejbližše související se závislostí (závislost, droga, klasifikace drog) a budeme se zabývat dopady závislosti na běžný život člověka.

Toxikomanii či narkomanii řadíme mezi poruchy chování se sociálním základem a označujeme je jako sociálně patologický jev narušující sociální vztahy uživatele. Poruchami chování a jejich příčinami se zabývá speciálně-pedagogická disciplína zvaná etopedie, jejímž úkolem je „výchova a vzdělávání sociálně narušených, obtížně vychovatelných jedinců. Sleduje příčiny a projevy chování člověka mimo společenskou normu a hledá reedukační opatření a možnosti.“¹

1.1 Terminologie a klasifikace

1.1.1 Závislost

WHO (Světová zdravotnická organizace) formulovala v roce 1964 závislost jako stav, při kterém absence látky nebo jiného podnětu vyvolává v organismu fyzické nebo duševní obtíže. Vzniká při opakovaném (nebo chronickém) užívání látky, například léků, alkoholu nebo drog. Tento stav je škodlivý jak pro jedince, tak pro okolí. Vede k narušení osobnosti, snížení výkonnosti a často i ke snížení inteligence.²

Existuje však rozdíl mezi fyzickou a psychickou závislostí. Fyzickou závislostí rozumíme stav, kdy závislý člověk potřebuje drogu k tomu, aby byl schopný fyzicky fungovat. Při abstinenci se pak jeho tělo potýká s fyzickými abstinenčními příznaky. Mezi ně můžeme zařadit například pocení, třes v rukou, ale i celého těla či rozšíření zornic. V horších případech se pak může jednat o křeče, ztrátu vědomí až kóma či poruchy srdečního rytmu.

Naproti tomu psychická závislost je nutková tužba po povzbudivých, halucinogenních či tlumivých účincích drogy. V důsledku psychické závislosti, které navyknutý uživatel těžko odolává, páchá pak kriminální činy, jako například drobné krádeže, které jsou s drogovou

¹ KREMLIČKOVÁ, M., NOVOTNÁ, M. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Vydání 1. Praha: SPN, 1997. 116 s.

² GÖHLERT, Fr.-Christoph a Frank KÜHN. *Od návyku k závislosti: toxikomanie: drogy: účinky a terapie*. Praha: Ikar, 2001. Pro zdraví. ISBN 80-7202-950-9. s. 20 - 22

závislostí většinou spojené. Uživatel nemá dostatek peněz na zaplacené další dávky a tak jednoduše peníze ukrade.

1.1.2 Klasifikace drog

Klasifikace dle legality

Návykové látky dělíme na legální a nelegální. Legální látky jsou povoleny zákonem a jsou volně dostupné. Mezi tyto patří například kofein obsažený v kávě, tein obsažený v čaji nebo nikotin obsažený v cigaretách. Dále sem patří také alkohol, léky nebo těžké látky. Úskalí legálních drog je však v tom, že i přesto, že jsou volně dostupné a společností tolerované, tak jsou stále zdraví škodlivé a vysoce návykové. Mezi nelegální drogy pak řadíme ty, jejichž distribuci, držení i užívání potírá zákon. Mezi tyto patří například stimulační drogy, halucinogeny, konopí či konopné látky nebo opiáty. Mezi nejčastěji užívané drogy u nás patří marihuana, pervitin a heroin.

Rok	Problémoví uživatelé celkem		Uživatelé opioidů					Uživatelé pervitinu		Injekční uživatelé drog	
	Počet	Na 1000 os. 15–64 let	Uživatelé heroínu	Uživatelé buprenorfinu	Uživatelé jiných opioidů	Celkem	Na 1000 os. 15–64 let	Počet	Na 1000 os. 15–64 let	Počet	Na 1000 os. 15–64 let
2003	29 000	4,02	-	-	-	10 200	1,41	18 800	2,61	27 800	3,86
2004	30 000	4,14	-	-	-	9 700	1,34	20 300	2,80	27 000	3,73
2005	31 800	4,37	-	-	-	11 300	1,55	20 500	2,82	29 800	4,10
2006	30 200	4,13	6 200	4 300	-	10 500	1,44	19 700	2,69	29 000	3,97
2007	30 900	4,20	5 750	4 250	-	10 000	1,36	20 900	2,84	29 500	4,01
2008	32 500	4,39	6 400	4 900	-	11 300	1,52	21 200	2,87	31 200	4,21
2009	33 600	4,53	6 000	3 600	-	9 600	1,29	24 100	3,24	31 500	4,24
2010	35 000	4,74	4 900	3 500	-	8 400	1,14	26 600	3,59	33 100	4,47
2011	36 200	4,96	3 900	3 400	-	7 300	1,00	28 900	3,97	34 600	4,74
2012	36 000	4,98	3 300	4 500	-	7 900	1,09	28 100	3,89	33 300	4,61
2013	40 000	5,59	2 700	5 200	-	7 900	1,11	32 000	4,48	38 700	5,41
2014	41 900	5,92	3 100	5 200	-	8 300	1,17	33 600	4,75	36 200	5,11
2015	42 200	6,01	3 300	5 200	1 000	9 500	1,35	32 700	4,66	38 500	5,47
2016	40 800	5,86	2 500	5 200	1 500	9 200	1,32	31 600	4,54	37 000	5,31
2017	41 700	6,04	2 800	4 900	1 900	9 600	1,39	32 100	4,65	37 700	5,45
2018	43 700	6,49	3 400	5 200	1 700	10 200	1,52	33 500	4,97	39 500	5,86

Pozn.: V r. 2019 byla provedena revize odhadů za období 2009–2018 v Praze, což ovlivnilo celkové odhady za ČR.
Zdroj: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (2019c)

Klasifikace dle míry rizika vzniku závislosti

Toto dělení návykových látek znají žáci základních škol nejčastěji, jedná se o rozdělení návykových drog do kategorií tvrdé a měkké drogy. U měkkých drog je riziko vzniku závislosti

nulové či velmi malé. Největším úskalím však je, že se hovoří pouze o závislosti fyzické. Psychickou závislost i na měkkých drogách nelze vyloučit. Do kategorie měkkých drog spadá například kofein, tein, marihuana a konopné látky či LSD apod. Do kategorie tvrdých drog řadíme ty látky, které vedou k fyzické závislosti. Mezi legální tvrdé drogy patří i nikotin a alkohol. Dále například heroin, pervitin či kokain a podobně.

Klasifikace drog dle typu závislosti (WHO)

Světová zdravotnická organizace rozdělila nejznámější typy drog do osmi skupin, které charakterizovala zástupci z řad drog a psychickými a somatickými projevy, které droga vyvolává.

1. Alkoholovo-barbiturátový typ

Mezi hlavní zástupce patří alkohol, hypnotika či sedativa. Tyto látky mají uklidňující a tlumivý efekt. Projevují se poruchami chůze, dráždivostí, třesu v rukou a užívání může vést až k selhání oběhu a následné smrti. Největší problém u těchto druhů drog je, že jsou legální. Největším strašákem je (zvláště u nás v České republice) alkohol. Dá se koupit na každém rohu a dítě se k němu může dostat velmi jednoduše. I přesto, že v České republice platí zákon o prodeji alkoholových a tabákových výrobků od 18 let, se často děti dostanou do styku s alkoholem už doma, díky rodičům, nebo jim alkohol koupí starší kamarád či sourozenec. Nežádá se také stává, že si děti mohou alkohol pořídit v obchodě sami, protože prodavači nekontrolují věk na občanských průkazech. Přitom alkohol vyvolává jednou z nejhorších závislostí, která může skončit i bolestivou smrtí.

2. Amfetaminový typ

Mezi zástupce řadíme, v České republice velmi oblíbený, pervitin a všechny ostatní látky obsahující efedrin. Tento typ látek se vyznačuje vzestupem aktivity, vzrušením, nutkavostí mluvit, odložením zábran ale také nespavostí a ztrátou chuti k jídlu, proto se dá velmi jednoduše poznat, když se někdo stane závislým na pervitinu. Během velmi krátké doby přijde velký úbytek hmotnosti. Pervitin byl často zneužíván jako „lék“ na obezitu či udržení váhy, zvláště u lidí, na jejichž váhu je kladen důraz, například modelky, letušky či herečky, a pro svou schopnost udržovat uživatele dlouhou dobu vzhůru bez potřeby spánku, proto ho velmi často užívají lidé, kteří jsou zatíženi pracovními povinnostmi, například manažeři, politici či

umělci. Při častém užívání začne mít halucinační účinky, které mohou vést uživatele až k paranoie.

3. Halucinogenový typ

Tuto skupinu zastupují například LSD, lysohlávky (obsahující psylocin či psylocybin) nebo meskalin. Při užívání těchto látek je důležité dávkování, protože vyvolávají velmi silné účinky. LSD je kapalná látka, která se prodává ve formě malých papírků, na kterých je nakapána, nebo ve formě kostek cukru apod. Lysohlávky jsou volně rostoucí houby, s výskytem po celém světě, obsahující látku psylocin nebo psylocybin. Slangově jsou označovány jako „houbičky“ a jsou známé především pro své halucinogenní účinky. Lysohlávky i LSD vyvolávají v uživateli sluchové i zrakové halucinace, uživatelé mívají poruchy orientace. Nebezpečí těchto látek spočívá v tom, že uživatelé trpí úzkostí, paranoiou, poruchami vnímání okolí i sebe sama a v neposlední řadě tyto látky extrémně zvedají krevní tlak.

4. Cannabisový typ

Tato skupina látek je žákům základní školy asi nejznámější. Do této skupiny řadíme látky obsažené v konopí, kanabinoid THC, hašiš a marihuanu. Marihuana je nejrozšířenější droga po celém světě a v dnešní době je už užívána i v medicíně pro své blahodárné účinky jako je například úleva od nespavosti, úleva od křečí nebo je použita při nechutenství během léčby poruch příjmu potravy. Dělí se na tři hlavní druhy: indika (konopí indické), sativa (konopí seté) a ruderalis (konopí rumištní). Mezi hlavní léčebné účinky indiky patří úleva od bolesti, relaxace svalů, zklidnění a zvýšená chuť k jídlu. Mezi léčebné účinky sativy patří úlevy od úzkosti, zlepšení nálady, stimulace a zlepšení koncentrace³. Hašiš se také získává z květu samičích rostlin, jde o pryskyřici přeseťou přes jemné síto. Obě tyto látky se užívají inhalačně, mohou se kouřit v podobě balených cigaret, tzv. jointů nebo ve vodních dýmkách. Marihuanu však mnozí uživatelé i jedí, a to ve formě koláčků, do jejichž těsta se marihuana přidává.

Chronické užívání marihuany může vést k psychickým symptomům, k paranoie, ale také k oslabení kognitivních výkonů, zhoršuje se paměť, zmenšuje se slovní zásoba apod.

³ <http://www.magazin-legalizace.cz/cs/articles/detail/1392-5-hlavnich-rozdilu-indika-vs-sativa>

5. Opiátovo-morfinový typ

Mezi hlavní představitele můžeme zařadit heroin, opium, morfin nebo kodein. Kodein, opium či morfin jsou využívány v medicíně pro své zklidňující účinky. Kodein je podáván například při suchém a dráždivém kašli malým dětem, aby mohly v noci spát a kašláni je nebudilo. Opium a hlavně morfin užívají dlouhodobě nemocní lidé s chronickými bolestmi, například v posledním stádiu rakoviny. Heroin byl na konci 19. a na začátku 20. století také považován za lék proti kašli a byl prodáván jako nenávyková náhražka morfinu. Heroin je užíván šňupáním, kouřením nebo je podáván nitrožilní injekcí. Svým uživatelům poskytuje transcendentální únik s pocitem tepla podobný orgasmu a redukci bolesti. Je však silně návykový, mnohdy už po prvním užití vzniká psychická závislost. Užívání heroinu může vést k dýchacím obtížím, podchlazení, poklesu krevního tlaku, poruchám srdečního rytmu a k následné smrti.

6. Inhalační typ

Hlavními představiteli této skupiny jsou rajský plyn a toluen. Rajský plyn byl dříve používán jako krátkodobé anestetikum například při lékařských zákrocích. Toluén bývá přidáván do směsí automobilových benzínů a bývá součástí rozpouštědel, leštidel či lepidel. Rajský plyn i toluen bývá užíván inhalačně z balónků, plastických sáčků či kondomů. Utlumují pocit bolesti a uživatelé mohou mít povznesenou náladu. Jejich užívání však může vést k nevolnostem, zvracení, křečím, poruše krevetvorby a v neposlední řadě může z důvodu nedostatku kyslíku vznikat poškození mozku.

7. Kokainový typ

Do této skupiny řadíme kokain a crack. Užívá se šňupáním či vtíráním do dásní. Jsou to stimulanty, které uživatelé navodí povznesenou náladu, pocit vysokého sebevědomí, nenutnost spát či jíst a vysoký sexuální prožitek. Při užívání však mohou uživatelé vznikat halucinace, paranoia, úzkost a bludy. Kokain je pro svou vysokou cenu oblíbený u vyšší společenské vrstvy.⁴

⁴ GÖHLERT, Fr.-Christoph a Frank KÜHN. *Od návyku k závislosti: toxikomanie: drogy: účinky a terapie*. Praha: Ikar, 2001. Pro zdraví. ISBN 80-7202-950-9. s. 50 - 79

1.2 Národní strategie prevence

1.2.1 Prevence

Prevenčí drogových závislostí se v ČR zabývá například Státní zdravotní ústav, Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, Národní ústav duševního zdraví a další. Všechny tyto instituce pořádají pro žáky základních škol besedy, hry, divadelní hry a různá tematická setkání.

Mezi další instituce, které mají co do činění s prevencí drogových závislostí, je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). MŠMT zodpovídá v oblasti prevence především za následující činnosti:

1. Koncepti, obsah a koordinaci v oblasti specifické primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy
2. Zpracovávání metodických, koncepčních a dalších materiálů souvisejících s problematikou specifické primární prevence rizikového chování
3. Přípravu materiálů legislativní povahy předmětné problematiky.
4. Průběžné plnění úkolů vyplývajících z vládních usnesení, strategií a koncepcí a z nich vyplývajících akčních plánů jednotlivých resortů.
5. V oblasti dotační politiky za přípravu, vyhlašování, administraci dotačních programů v oblasti specifické primární prevence rizikového chování, provádění vyhodnocení, kontrolu činnosti dotovaných subjektů, administraci žádostí o úpravu v čerpání položek.
6. Spolupráci, koordinaci a organizaci pracovních setkání s krajskými školskými koordinátory prevence, metodiky prevence v PPP a pracovníky SVP působícími v oblasti primární prevence rizikového chování.
7. Certifikace odborné způsobilosti programů primární prevence rizikového chování/činnost Výboru pro udělování certifikací.
8. Na základě analýz a realizovaných evaluací přijímání opatření k efektivní primární prevenci.⁵

1.2.2 Národní strategie primární prevence

Dne 8. března 2019 byla schválena Vládou ČR Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027 a Akční plán realizace Národní

⁵ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>

strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2021. Politika primární prevence se v České republice začíná formovat v 90. letech 20. století, reagovala tak na vysoký počet mladých uživatelů návykových látek. Dalším krokem bylo v roce 2005 vytvoření standardů, které blíže specifikovaly požadavky na kvalitu procesů zaměřených na prevenci. Tyto standardy se netýkají jen drogových závislostí, ale například i xenofobie, rasismu, záškoláctví nebo šikany. Nová Národní strategie 2019 – 2027 vychází z výsledků Národní strategie 2013 – 2018, na kterou i navazuje. Termín primární prevence rizikového chování shrnuje Miovský (2015, str. 28) jako „jakýkoliv typ výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezuje jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“

K principům strategie patří mimo jiné:

1. Partnerství a společný přístup
2. Komplexní řešení problematiky primární prevence rizikového chování
3. Kontinuita působení a systematičnost plánování
4. Zacílení a adekvátnost informací i forem působení ⁶

Preventivní program provádí na každé základní škole především Školní metodik prevence. Je však jistě v zájmu všech pedagogických i nepedagogických pracovníků, aby preventivní programy na žáky fungovaly. Proto by se měl každý z učitelů zamyslet nad tím, jestli je i on schopen do svých hodin nějak zakomponovat tematiku buďto závislosti, šikany nebo jiných forem rizikového chování.

V jazyce českém je také možné preventivní program zakomponovat. Zvláště pak v literární výchově, kde můžeme pracovat s knihami a příběhy lidí, kteří nějakou z těchto forem rizikového chování zažili.

2 Literatura s tematikou drog či drogové závislosti

Drogy jsou staré jako lidstvo samo. Podle antropologických výzkumů byly již neolitu užívány halucinogeny. První písemné zmínky se nám však dochovaly až z 3. tisíciletí před naším letopočtem ze starověkého Sumeru, kdy se pro znak „radost“ používá makovice.

⁶ http://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

Obdobně řecký Bůh spánku Hypnos bývá zobrazován jako krásný mladík s křídly, který má v dlaních makovou tobolku. Makovice je symbolem boha Thanata i v Babylónii, na Krétě a ve starověkém Egyptě.⁷ K jejich zneužívání však došlo až o mnoho století později v Číně, kde se začalo zneužívat opium. Tento trend se poté, kvůli vztahům s Čínou, začal vyskytovat i v Evropě, přesněji ve Velké Británii. Během 19. století se začaly drogy objevovat i v literatuře a vzhledem k tématu naší práce zařazujeme i kapitolu o literatuře s tematikou drog či drogové závislosti. Podkapitola bude obsahovat krátký historický přehled a uvedeme zde i některé autory, které považujeme za důležité, zároveň budeme referovat i o těch autorech, kteří svá díla psali pod vlivem drog. Autoři píšící pod vlivem drog často zařazovali do svých děl i drogovou tematiku.

2.1 Autoři a díla ovlivněná drogami a drogovou závislostí

Mezi první autory, kteří jistě stojí za zmínku, patří Anakreón. Tento antický řecký básník, milovník a pijan psal v 6. století před naším letopočtem básně pro pobavení, kterými oslavoval dary života – ženy, víno a zpěv. Svými vtipnými, líbivými a stylově vybroušenými básněmi bavil na dvorech Polykrata či Hipparcha. Hlavním tématem jeho tvorby bylo víno a láska. Láska k ženě, láska k vínu, neopětovaná láska, která vede k opilství apod. Jeho „básně se staly základem antické i novodobé anakreontiky, lyriky, pro niž je příznačný úzký okruh konstantních motivů vyjadřovaných v moderní době triádou víno, žena, zpěv“⁸

Téma oslav vína se objevuje i později v básních čínského básníka Li Pa, který žil v 8. století v období Tchang. Dodnes je v Číně považován za velmi významného básníka. „Vedle přírody holdoval také vínu a jeho čtyřverší věnovaná pití tohoto nápoje se zpravidla váží navíc na motivy přátelství, lidského života a jeho pomíjivosti, touhy po nesmrtelnosti.“⁹ Mezi legendy, které obestírají jeho smrt, patří i ta, že opilý seděl v loďce a uprostřed noci spatřil lunu, jež se koupala v zářících vodách. Chtěl ji chytit do rukou, z loďky vypadl a utopil se.¹⁰

⁷ MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 9788074785894., s. 9

⁸ MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl*. Praha: Odeon, 1988.

⁹ KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008. Albatros In. ISBN 9788000021546.

¹⁰ <http://ld.johannesville.net/li-po> [použito 14. 05. 2020]

Nicméně téma alkoholu můžeme najít v různých dílech průřezem celých literárních dějin – žakovská poezie, Shakespearův Stefan (Bouře) či otec Bezručovy Maryčky, kterého opilectví i zabilo.

V 60. – 80. letech 19. století se ve Francii zrodil literární program, který reagoval na požadavek vědeckého pozitivismu, aby se umělecká tvorba stala co nejobjektivnější.¹¹ Naturalismus (z lat. natura, naturalis = příroda, přírodní) se rozšířil do všech evropských literatur. Požadavek na objektivnost se projevil především v románu, kde se autoři snažili o zachycení přírodní a společenské zákonitosti. Naturalisté považovali člověka za postavu, jejíž osud je předem dán dědičností a společností, v níž žije. Naturalisté se ve svých dílech zabývali většinou negativními vlivy na život člověka – alkohol, prostituce, touha po penězích, úpadek měšťanských rodin apod. Mezi hlavní francouzské představitele řadíme bratry Goncourty, kteří naturalismus užili ve svých prózách jako první. Ve Francii se také zformovala tzv. naturalistická škola, jejímiž protagonisty byli Émile Zola, Gustav Flaubert či Guy de Maupassant. První jmenovaný vytvořil rozsáhlý románový cyklus *Rougon – Macquart*, ve kterém se prolíná 32 postav z různých společenských vrstev, které jsou porůznu mezi sebou propojeny. „(...) a spolu s dalšími 1200 postavami vytvářejí pestrý a ponurý obraz celé epochy, umělecký dokument, který se stal obžalobou sociálních poměrů a přinesl poprvé i otřesné záběry ze života nejnižších vrstev společnosti.“¹² Mezi jeho nejznámější díla patří *Zabiják* (1877), ve kterém se zabývá destruktivním vlivem alkoholu na osud člověka.

Mezi první mladší autory, kteří otevřeně psali o drogách, řadíme Thomase de Quinceyho (1785 – 1859), který svým dílem *Zpověď anglického požívače opia* (1821) otevřel téma zneužívání opia ve Velké Británii v 19. století. Jeho memoár je „pozoruhodné vyličení psychedelické zkušenosti“¹³. Výmluvně vypovídají už jen názvy částí – Požití a přežití, Rozkoše z opia a Úvod k utrpení z opia. Autor v jednotlivých kapitolách seznamuje barvitě čtenáře nejen s pozitivními zkušenostmi s opiem, ale i negativní dopady na organismus člověka po odeznění jeho účinků.

Na konci 19. století také vzniká uskupení tzv. Prokletých básníků, mezi které patřili Paul Verlain, Arthur Rimbaud a Charles Baudelaire. Poslední jmenovaný, básník, dekadent a

¹¹ KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008. Albatros In. ISBN 9788000021546., str. 309

¹² KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008. Albatros In. ISBN 9788000021546., str. 531

¹³ <https://www.databazeknih.cz/knihy/zpoved-pozivace-opia-57382> [použito 14. 05. 2020]

překladatel, patří mezi zakladatele moderní poezie. Je přiřazován k první generaci Prokletých básníků, hlavně kvůli tematice básní, ale jde o autora o generaci staršího, přesto se stal velkou inspirací pro další autory (Verlaine, Mallarmé). S drogami začal experimentovat v roce 1843 a podle jeho názoru podněcovaly jeho tvořivost. Tyto experimenty vedly k jeho celoživotní závislosti na drogách. Od roku 1847 začal brát, pod lékařským dohledem, opium, které mělo zmírnit jeho obtíže způsobené syfilidou. Užívání drog se podepsalo i na jeho zdraví, trpěl depresemi, halucinacemi a paranoiou. Díky těmto zkušenostem napsal dvě eseje, „*O víně a hašiši*“ (1851) a „*Umělé ráje*“ (1860). Jeho dva mladší kolegové z řad Prokletých básníků „byli typičtí bohémským způsobem života zahrnujícím příklon k ponocování, alkoholismu, drogám a neurvalým sexuálním hrátkám.“¹⁴ Stejně jako na Baudelairově zdraví se i na tom Verlainově způsob života podepsal, v roce 1896 umírá na cirhózu jater. I přesto mu do poslední chvíle dělá společníka absinth. Podobnou divokou jízdu životem zažil jejich současník a dekadent Oscar Wilde, irský dramatik, prozaik, esejista a jeden z nejcitovanějších autorů vůbec. Stejně jako jeho hrdinové z románu „*Obraz Doriana Graye*“ holdoval alkoholu (miloval šampaňské a absinth), morfiu a opiu. Dorian Gray si nechá vytvořit portrét, který je tak nádherný, že při pohledu na něj vysloví přání, aby v této podobě zůstal navždy. Časem Dorian zjišťuje, že opravdu nestárne, ale stopy jeho zhýralého života se projevují na jeho portrétu. Jeho podobizna se stává odrazem jeho duše. Ve chvíli, kdy Dorian dožene svědomí, probodává obraz, avšak tím zabíjí i sebe. Na jeho těle se následkem smrti projeví všechny hrůzy jeho zlotřilého života a je identifikován pouze díky prstenu, který vždy nosil. Nad jeho tělem zůstane stát pouze jeho podobizna, na kterém je zvěčněna jeho dokonalá tvář. Wilde je autorem i mnoha bonmotů, dovolíme si zde citovat: „Alkohol je prokletím dělnické třídy; práce je prokletím třídě uvědomělých pijáků.“

Během 20. století došlo k obrovskému technickému i civilizačnímu pokroku. Tyto změny však doprovázely i negativní události – dvě světové války a jiné válečné konflikty, nekontrolovatelný nárůst populace či prohloubení sociálních rozdílů. Kvůli těmto faktorům začala značná část obyvatelstva, např. zasažená válečnými konflikty, inklinovat k drogám. Už během obou válek se vojákům podávaly drogy – aby vydrželi nespát (např. němečtí vojáci u Stalingradu byli dopováni pervitinem), aby v noci nekřičeli hrůzou, aby nepotřebovali jíst apod. Po skončení války jsou dodnes vojákům s posttraumatickým syndromem podávány léčiva na uklidnění. Mimo jiné byli vojáci pokusné subjekty při výzkumu různých drog, například LSD

¹⁴<https://refresher.cz/64599-Verlaine-a-Rimbaud-Zamilovani-umelci-propadli-spolecne-temnote> [použito 14. 05. 2020]

bylo testováno i na vojácích v ČSSR (<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10463665003-lsd-made-in-cssr/21456226510/>). S výzkumy souvisí i to, že s rozvojem chemie a chemických postupů, se dařilo vynalézat nové a nové látky. To, o čemž už dnes víme, že je silně návykové, mohlo být dříve podáván malým dětem jako lék (kodein, opium).

Díky tomuto drogovému „boomu“ se dostaly drogy a drogová závislost i do hledáčku spisovatelů, kteří často do svých děl zkušenosti s drogami zakomponovali. Mezi takové autory patří například generace beatníků (beat generation), jejímiž hlavními představiteli jsou William Seward Burroughs, Jack Kerouac a Allen Ginsberg. Tyto tři literáty spojovala především láska k literatuře, touha po svobodě a náklonost k drogám.

Drogy a závislost na nich provází Burroughse v podstatě celý život. Byl závislý na morfiu a heroinu a své prvotní zkušenosti s těmito drogami popsal ve svém díle *Feták* (1953). I jeho další dílo, *Teplouš* (psáno od roku 1951, vydáno až 1985), je autobiografické a plné drog. „Burroughs ve svých textech opakovaně hovoří o přizpůsobení se „rytmu drogy“. Tento rytmus definuje narkomanovo bytí, jeho život se omezí na shánění drogy, její aplikaci, uvolnění a následné shánění další dávky. Toxikomanův čas je determinován potřebou a uspokojením potřeby, jeho vnímání je přizpůsobeno potřebě, dokáže cítit přítomnost drogy na ulici, ihned pozná jiného narkomana či překupníka. Droga si drogově závislého najde kdekoliv a kdykoliv.“¹⁵ Burroughs v roce 1983 napsal Timothy Learymu předmluvu k jeho autobiografické knize *Záblesky paměti* (1983), kde se, jako studovaný psycholog, věnuje experimentování s narkotiky. Zkušenosti s LSD a události spojené s psychedelickým hnutím pak shrnul ve své knize *Velekněz* (1968)¹⁶.

Druhý z beatníků, Jack Kerouac, se celosvětově proslavil především svým autobiografickým dílem *Na cestě* (napsáno 1951, knižně vyšlo 1957), které se nachází v žebříčku 100 nejdůležitějších knih 20. století podle francouzského deníku *Le Monde*. Dílo je psáno stylem „proudu vědomí“ („ruší pravidlo kauzality, využívá chronologie i retrospektivy, vytváří celek jen zdánlivě chaotický jako obraz vypravěčova vědomí i podvědomí“¹⁷) a Kerouac ho psal na tenké role kreslicího papíru, které pak lepil k sobě. Psaní mu trvalo 30 dní a celou dobu byl pod vlivem drog nebo opilý. Hrdinové jeho díla jsou inspirováni skutečnými lidmi,

¹⁵ BADINOVÁ, V. Beat generation: Americké kontrakulturní hnutí. Diplomová práce.

Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy. 2015. 79 s

¹⁶ KARPATSKÝ, Dušan. Labyrint literatury. 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008. Albatros In. ISBN 9788000021546., str. 46

¹⁷ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie. Praha: Nakladatelství H & H, 2002. ISBN 8073190206., str. 153

ale v díle jim byla Kerouacem pozměněna jména (např. Sal Paradise je sám Kerouac, a jeho přítel Neal Cassidy, který ho svým dopisem inspiroval k napsání tohoto díla, je v díle pojmenován jako Dean Moriarty). Dílo popisuje cestování napříč Spojenými státy, kdy se hrdinové snaží „zakoušet podstatu bytí, tj. ocitát se „v tom“; oblíbenými rozněcovadly extázi se stávají drogy, sex a jazz.“¹⁸ Román *Na cestě* se stal silnou inspirací i pro román *Kyselinovej test* (1968) Toma Wolfa.

V 70. letech se na literární scéně objevil Hunter S. Thompson, žurnalista, který svou knihou „*Strach a svrab v Las Vegas*“ popsal divokou drogovou jízdu 70. let v USA. V 90. letech se kniha opět vynořila díky filmovému zpracování Terryho Gilliana a skvělému hereckému obsazení, v hlavních rolích zazářili Johnny Depp a Benicio Del Toro.

Díky vynikajícímu filmovému zpracování se proslavil i román *Requiem za sen* (1979) Huberta Shelbyho, Jr. Hlavní hrdina, Harry Goldfarb, jeho přítelkyně Marion a jeho přítel Tyron jsou závislí na heroinu. Chtějí rychle vydělat a tak se rozhodnou nakoupit větší množství heroinu a pak ho přeprodávat. Zároveň můžeme sledovat i příběh Harryho matky Sáry, vdovy, jejímž snem je stát se televizní hvězdou. Sen se jí splní, když jí zavolají z produkce jednoho pořadu a oznámí jí, že byla vybrána jako účinkující. Sára se rozhodne, že začne držet dietu, aby v televizi vypadala co nejlépe. Navštíví doktora, který jí předepíše prášky na bázi amfetaminu.

Mezitím se Harrymu a Tyronovi podaří utržit větší částku z prodeje drog a plánují, že budou cestovat. Harry se rozhodne, že své matce koupí novou televizi, když se ale setkají, Harrymu se na ní něco nezdá. Sára ho však ujistí, že je s ní vše v pořádku a cítí se skvěle. Bohužel netuší, že se řítí do propasti závislosti. Vše vyústí v tragédii, když se Sára sama rozhodne navštívit filmová studia, ale pod vlivem amfetaminu a s halucinacemi ji filmaři pokládají za blázna a je odvezena do psychiatrické léčebny, kde na ní vykonají elektrošoky. Po terapii ji navštíví přítelkyně, které ji ale nepoznají.

Tyron se mezitím připele k vraždě. Penězi, které vydělali, zaplatí jeho kauci. Bez heroinu a peněz se Harry s Tyronem vydávají na Floridu. Harrymu se během cesty zanítí vpichy na ruce, když už je bolest k nevydržení, jde do nemocnice, kde ošetřující lékař okamžitě pozná, že je Harry drogově závislý a zavolá policii. Tak se i s Tyronem dostávají do vězení. Harrymu je nakonec ruka amputována a Tyron se musí poprat s těžkou prací a abstinenčními příznaky.

¹⁸ MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl*. Praha: Odeon, 1988.

Marion, zůstávající v New Yorku, potřebuje dávku a tak zavolá na číslo, které jí tam pro případ nejvyšší nouze nechal Harry. Dovolá se pasákovi, který jí drogy poskytne, ale výměnou za sex. *Requiem za sen* je skutečnou zádušní písní pro sny hlavních hrdinů.

Hubert Shelby, Jr. se drogové závislosti věnoval i ve své první knize. *Poslední odbočkou na Brooklyn* na sebe upoutal pozornost už v roce 1964. Kniha vypovídá o hrůzách ulice, své příběhy zde sdělují feťáci, prostitutky, prostituti či členové pouličních gangů.

V Německu se v 70. letech snažili situaci s drogovou závislostí sledovat dva novináři – Kai Hermann a Horst Rieck. Za pomoci mladé dívky, závislé na heroinu, Christiany Felscherinové, sepsali dnes již kultovní knihu *My děti ze stanice ZOO* (1978). Více se tomuto dílu věnujeme v praktické části.

Obrovský boom s drogovou tematikou v literatuře přišel v 90. letech. Můžeme zmínit třeba kultovní *Trainspotting* (1993) Irwina Welsche. Kniha se okamžitě stala bestsellerem a díky tomu se brzy dočkala filmového zpracování. Režie se ujal Danny Boyle a hlavní roli feťáka Marka Rentona získal mladý Ewan McGregor, kultovní záležitostí se film stal i díky skvělému soundtracku. Příběh je komponován do podoby kratších povídek, někdy vypráví sám Mark, jindy jeho přátelé, střídá se zde ich-forma s er-formou. Na knihu *Trainspotting* navazuje kniha *Porno* (2002) a téma drog a závislosti se line celým Welshovým dílem (*Acid House, Extáze, Heráci*).

V roce 1994 vyšla také kniha Elizabeth Wurtzelové *Prozacový národ*. Autobiografický román o mladé dívce trpící depresemi a změnami nálad. Po přijetí na žurnalistiku začne Lizzie žít divoký kolejný život plný večírku, sexu a drog. Její matka ji však pošle k psychiatrovi, který jí předepíše nové antidepresivum Prozac. Kniha je výpovědí nejen o jednom životě, ale o životě všech dospívajících, kteří vyrůstali v době, kdy se místo vlídného slova předepisovali psychofarmaka. Příběh Lizzie byl zfilmován do stejnojmenného filmu v roce 2001, hlavní roli si zahrála Christina Ricci.

I u nás se v 80. a 90. letech objevují v literatuře první zmínky o drogách a drogové závislosti. Asi nejslavnější dílo, *Memento* (1986), Radka Johna, se dá popsat jako román s reportážními prvky, odehrávající se v Praze v 80. letech 20. století.

Dnes vzniká po celém světě nespočet knih, které popisují osudy drogově závislých. V této práci se ale nemůžeme všem věnovat a proto uvedeme výběr nových knih od českých autorů, některé z nich použijeme i v praktické části.

Toxický squat (2008) je román s drogovou tematikou autorky Hany Kavurové. Sledujeme myšlenky hlavní hrdinky, která se snaží čtenářům popsat, jak je jednoduché do závislosti spadnout, ale jak těžké pak může být se odpoutat ode dna. Román bude zpracován v praktické části.

V roce 2014 vyšla kniha *Ostrov polámaných panenek* autorce Egoni Scaar. Podle jména se může zdát, že se jedná o zahraniční autorku, ale je to pseudonym české autorky. Kniha je souborem příběhů několika lidí, pacientů i lékařů, kteří se stali oběťmi svých závislostí a poruch. Této knize se budeme věnovat v praktické části práce.

O rok později vydala Bohunka Nováková svou třetí knihu *Tančila jsem s démonem* s podtitulem *Dvanáct měsíců od závislosti k abstinenci*. Autorka se zde formou fiktivního příběhu vypisuje z části svého života, kdy byla závislá na alkoholu a popisuje úskalí léčení.

Nejmladším textem použitým v naší práci je facebookový blog *Zápisník alkoholičky* Michaely Duffkové. V roce 2019 vyhrála Magnesium literu v kategorii Blog roku a tak se autorka rozhodla *Zápisník* vydat i knižně (*Zápisník alkoholičky*, 2020). Mladá matka se v něm svěřuje se svými osobními zkušenostmi s alkoholismem a s jeho léčbou.

3 Rozvoj čtenářství a čtenářské gramotnosti

3.1 Terminologie

Vzhledem k tématu naší práce je důležité, abychom sem zařadili i kapitolu o základních termínech souvisejících s četbou na základní škole.

3.1.1 Čtení

Čtení nebo také četba je „základní způsob vnímání literárního díla nebo i jakéhokoliv písemného projevu, proces osvojování si textu na základě předchozí znalosti jeho jazyka a písma, případně i jeho druhové, stylové, autorské, historické či kulturní příslušnosti.“¹⁹ Čtení je

¹⁹ KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008. Albatros In. ISBN 9788000021546., str. 92 - 93

dovednost, které se učí už malé děti. Mnohdy učí děti číst už jejich rodiče v předškolním věku, oficiálně se ale děti učí číst v 1. třídě v 6 nebo 7 letech věku. Jde o jednu z nejdůležitějších dovedností pro (úspěšný) život v dnešním světě. V západním světě umí číst většina populace. Pro lidi s lehkou a střední mentální retardací je velmi těžké se naučit číst a není to samozřejmostí. Lidé s těžkou mentální retardací se nenaučí číst nikdy.

Čtenář během čtení vynakládá úsilí, aby poznal znaky, vyložil jejich význam a tím pochopil smysl a poselství textu, který čte. Během čtení vzniká trojúhelníkový vztah mezi čtenářem, autorem a dílem, kdy autor uměleckým jazykem popisuje vnější skutečnosti (kódování) a čtenář čte (dekódování). Recepce literatury se běžně zabývá literární věda.

3.1.2 Čtenářství

Čtenářství je pojem, „který se používá zejména v souvislosti s dětskou populací, plánovité a ucelené rozvíjení četby zejména za pomoci školy, knihoven a jiných vzdělávacích institucí, rozvíjení, které je často doprovázeno institucionálně organizovanými kampaněmi a podpůrnými akcemi.“²⁰ Čtenářství může být chápáno i jako pozitivní vztah ke čtení, který vede k tomu, že se z člověka, který čte, stává čtenář. Čtenářství je volnočasová aktivita či hobby.

Čtenářství je různě podporováno a rozvíjeno – např. knihovny, školami, spolky apod. V roce 2008 vyhlásilo MŠMT dotace pro rozvojový program ve vzdělávání Podpora čtenářství na základních školách a školám po celé České republice přispělo ministerstvo skoro 5 milionů korun²¹ na podporu a rozvoj čtenářství u žáků.

V České republice je nejhustší síť veřejných knihoven na světě. Veřejné knihovny zde mají tradici, první návrhy na přijetí knihovního zákona pocházejí již z roku 1901. Kromě veřejných knihoven jsou v České republice knihovny univerzitní, vědecké či ústřední a odborné.

3.1.3 Čtenářská gramotnost

Čtenářská gramotnost je podle čtenářského panelu Výzkumného ústavu pedagogického (VÚP) celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i

²⁰ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtete?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 207 s. ISBN 978-80-7294-270-1., str. 35

²¹ Dokument MŠMT č.j. 16 119/2008-22

sociálních kontextech. Čtenářská gramotnost má několik složek a každá z nich je pro její rozvoj důležitá:

Vztah ke čtení – aby mohla být čtenářská gramotnost rozvíjena, je důležité potěšení z četby a vnitřní potřeba číst.

Doslovné porozumění – schopnost dekodovat psané texty a s pomocí zkušeností a znalostí porozumět textům doslova je jeden ze stavebních kamenů čtenářské gramotnosti.

Vysuzování – čtenář musí být schopen vyvodit závěry, posuzovat a kriticky hodnotit texty z různých hledisek a sledovat autorův záměr.

Metakognice – čtenář je schopen seberegulace, tedy reflektovat záměr vlastního čtení, vyhodnocovat úroveň vlastního porozumění textu a zároveň se snažit o zlepšení porozumění (tj. zvolení strategie).

Sdílení – čtenář sděluje své prožitky z četby s dalšími čtenáři. Porovnává to, jak pochopil text on s tím, jak pochopili text jiní.

Aplikace – čtenář ve svém dalším životě těží ze své četby a využívá ji k rozvoji a změnám sebe sama.

Aby mohli žáci dosahovat dobrých výsledků v testech PISA a aby byli skutečně čtenářsky gramotní, je nutné, aby byly všechny tyto složky rovnoměrně rozvíjeny.

Čtenářská gramotnost je pojem, který prozatím v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) nenajdeme, je však úzce spjat se vzdělávací oblastí Jazyk a jazyková komunikace. V praxi je tedy na každém vyučujícím, zda považuje rozvoj čtenářské gramotnosti za důležitý a podstatný a zapojuje ho do svých vyučovacích hodin. Většinou však tato snaha leží více na jazykářích a proto by ji bylo vhodné zapracovat i do oborů společenskovedních a přírodovědných²².

3.1.4 Metody RWCT pro rozvoj čtenářské gramotnosti

Jeden z programů, které vedou k rozvoji čtenářské gramotnosti je program RWCT (*Reading & Writing for Critical Thinking*). V České republice je program rozvíjen a používán

²² ALTMANOVÁ, Jitka, FALTÝN, Jaroslav, Katarína NEMČÍKOVÁ a Eva ZELENDOVÁ, ed. *Gramotnosti ve vzdělávání: [příručka pro učitele]*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0.

pod názvem Čtením a psaním ke kritickému myšlení. S některými z metod²³ z tohoto programu se blíže seznámíme v této podkapitole.

1. Čtení s otázkami

Žáci dostanou do dvojice text, předem si ho rozdělí na určité úseky. Oba si předem domluvenou část textu tiše přečtou. Po přečtení pokládá jeden žák druhému různé otázky, které se týkají textu (tedy takové, na které lze v textu najít jednoznačné odpovědi), ale i otázky, které s textem souvisí (kontext, souvislosti s jiným textem apod.). Po zodpovězení všech otázek si žáci opět přečtou následující pasáž textu a role si vymění.

2. Řízené čtení

Každý z žáků čte text samostatně. Po přečtení učitel pokládá žákům otázky, kterými žáky vede k tomu, aby v textu našli významy a vyjadřovací prostředky a tím napomáhá porozumění textu, ale i porozumění autorovi – smysl textu, proč byl vystavěn právě tak, apod. Během diskuze sedí žáci tak, aby na sebe viděli. Učitel se snaží do diskuze nezasahovat.

3. Čtení s předvídaním

Učitel předkládá žákům části textu. Žáci na základě náznaků v textu a ze svých čtenářských zkušeností, ale i zkušeností z osobního života předvídají z jedné části textu, co se bude dít v té následující. Své předpovědi prodiskutují ve dvojici nebo v celé třídě. Po diskuzi si přečtou další část textu a následně porovnávají, na kolik se jejich předpoklady shodovaly s tím, co se v textu odehrálo.

Čtení s předvídaním je možné provádět také s tzv. tabulkou předpovědí. Žáci mohou pracovat samostatně, vyplnit celou tabulku a následně prodiskutovat s celou třídou.

Část textu	Jak se bude příběh vyvíjet?	Proč si to myslíte?	Co se opravdu stalo?
Předvídaní před textem			

²³ Výběr metod podle ŠLAPAL, Miloš, Hana KOŠŤÁLOVÁ a Ondřej HAUSENBLAS. *Metodika rozvoje čtenářství a čtenářské gramotnosti*. Nový Jičín: Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum Nový Jičín, 2012. ISBN 9788090503687.

První část textu			
Druhá část textu			

4. Tabulka tvrzení (ano/ ne)

Tabulka tvrzení je úzce spjatá se čtením s předvídáním. Žáci dostanou do rukou tabulku, ve které jsou určitá tvrzení. Již před přečtením textu žáci vyplňují první kolonku.

Odpovídá tento výrok skutečnosti?	Před čtením	Po čtení	Proč si to myslíte?
Výrok 1			
Výrok 2			

Žáci si pak přečtou text a na jeho základě dopisují do tabulky, jestli je výrok pravdivý, či nikoliv. Do poslední kolonky píšou argumenty, na jejichž základě se rozhodli.

Tabulka může být i zjednodušená a neobsahovat kolonku „před čtením“, žáci tak mohou rovnou pracovat s textem.

5. I.N.S.E.R.T.

Žáci dostanou tabulku znaků, které budou při čtení textu používat. Neoznačují se všechny informace v textu, ale pouze předem domluvený počet (např. 2 v odstavci).

✓	znak pro informaci, kterou už znali
+	znak pro informaci, která je pro ně nová a které věří
-	znak pro informaci, které nevěří, protože neodpovídá jejich vědomostem nebo informacím v textu
?	znak pro informaci, kterou si chtějí ověřit nebo jí nerozumějí

Díky tabulce jsou žáci schopní už během prvního čtení rozlišit důležité informace od těch nepodstatných. Metodě I.N.S.E.R.T. může předcházet diskuze žáků o tématu textu (co už vědí, myšlenková mapa, brainstorming, apod.).

6. V – CH – D (Vím – Chci vědět – Dozvěděl jsem se)

VÍM	CHCI VĚDĚT	DOZVĚDĚL JSEM SE

Žáci mají před sebou připravenou tabulku. Během seznámení s tématem zapisují do kolonky „VÍM“ informace, které už o tématu ví. Hned potom následuje fáze sdílení ve dvojici, kdy si to kolonky „VÍM“ mohou žáci zapsat i informaci, kterou jim sdělil spolužák. Ve dvojici pokračují v diskuzi o tom, co by si chtěli dále zjistit a otázky zapisují do kolonky „CHCI VĚDĚT“. Po fázi ve dvojicích přichází na řadu zapisování do společné (třídní) tabulky. Žáci mohou své otázky z kolonky „CHCI VĚDĚT“ mít napsány na papírku a do společné tabulky je lepit.

Následuje práce s textem, která může být prováděna některou z výše uvedených metod (např. čtení s otázkami). Po přečtení textu si žáci do kolonky „DOZVĚDĚL JSEM SE“ zapíší ty informace, které se nově dozvěděli. Pokud v kolonce „CHCI VĚDĚT“ stále zůstávají nezodpovězené otázky, můžou si je žáci zvýraznit či podtrhnout a hledat tyto informace mimo text.

7. Metoda volného psaní

Při metodě volného psaní dostanou žáci vymezený čas (minimálně však tři minuty) na to, aby psali na nějaké téma. To učitel uvede např. neúplnou větou. Nejdůležitější je, aby žáci psali neustále. A aby i přes to, že je k tématu nic nenapadá, psali dál to, co se jim honí hlavou (např. *Nevím, co psát dál...*, *Nic už mě nenapadá, ...* atp.). Nutné je, aby se žáci snažili opět vrátit k původnímu tématu textu. Během psaní nemusí řešit stylizaci ani pravopis a v žádném případě se nevracejí zpátky.

Volného psaní se spolu s žáky zúčastňuje i učitel. Ten žáky upozorní na konec časového limitu a poté jsou žáci vyzváni, aby se o své texty podělili. Nejdříve mohou číst své výtvary ve dvojicích v lavici, pak je mohou přednést před celou třídou. U zveřejňování těchto textů je velmi důležité, aby je žáci přednášeli dobrovolně. Aby byla metoda co nejužitečnější, je dobré ji zařazovat do výuky pravidelně.

8. Podvojný deník

K provedení této metody může učitel vytisknout tabulku. Bude ale stačit, když si žáci přeloží list papíru nebo rozdělí stránku v sešitě na dvě poloviny.

Citát	Komentář

Žáci si při čtení textu doslovně zapisují do sloupečku citát ty části textu, které je zaujaly, které se jim líbí, ke kterým se chtějí nějak vyjádřit. Je dobré, když žáci uvádí i číslo stránky, řádku apod. Do kolonky „Komentář“ pak píšou to, co je k dané části textu napadlo – souvislost s jiným textem či filmem, osobní zkušenost nebo s čím souhlasí či nesouhlasí. Žáci pak mohou o svém podvojném deníku diskutovat ve dvojicích či svůj nejlepší komentář sdělit celé třídě.

9. Učíme se navzájem

Žáci jsou rozděleni do čtyřčlenných či vícečlenných skupin, ve kterých si žáci přečtou předložený text. Po přečtení se jeden z žáků stává „učitelem“ a musí splnit pět úkolů:

Shrne, co se v textu společně dočetli.

Vymyslí a položí svým spolužákům několik otázek k textu.

Objasní problematická místa v textu, která jiným spolužákům mohla dělat problém.

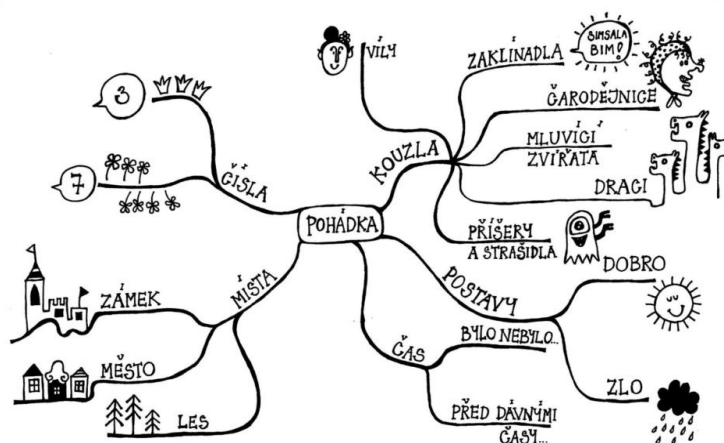
Pokusí se odhadnout, jak bude text dál pokračovat a vyloží argumenty, proč si to myslí.

Určuje, jakou část textu budou číst dále.

Během této fáze se zapojují i ostatní spolužáci, odpovídají na otázky či sami odhadují, jak bude text pokračovat. Po přečtení dalšího úryvku si role vymění a „učitelem“ se stane další ze skupinky. Učitel může nejdříve žákům ukázat, jak má role „učitele“ během metody učení se navzájem vypadat nebo alespoň pomáhat jednotlivým skupinám k úspěšnému zvládnutí.

10. Myšlenková mapa

Metoda myšlenkové mapy se běžně používá i mimo školní prostředí. Doprostřed listu papíru se velkým písmem napíše téma myšlenkové mapy. Odtud se pak pojmy, které s tématem souvisí, dále větví. Důležité je, aby byla stále vyznačena závislost jednotlivých pojmů na sobě (nadřazenost, provázanost), k tomu mohou být použity různé značky, šipky, různá velikost písma apod. V dnešní době existují i webové aplikace, které myšlenkovou mapu vytvoří – například <http://www.mindmup.com>.

Obrázek 1, Myšlenková mapa 1; foto: Petra Řehová

11. Pětílístek

Pětílístek je metoda, při které si žáci shrnují do jednoduché struktury témata a informace vycházející z textu. Jde o jednoduchou organizační strukturu, která se dá využít ve všech hodinách napříč předměty a pokud už ji mají žáci odzkoušenou, může být použita i jako opakování učiva.

Jednoslovné téma (námět)

Dvouslovný popis – jaký námět je

Tři slova vyjadřující dějovou složku námětu – co námět dělá

Věta o čtyřech slovech vztahující se k námětu

Jednoslovné synonymum rekapitulující podstatu námětu

Pětílístek

12. Diamant

Diamant je rozšířenou verzí struktury pětílístku s tím rozdílem, že v první části se snaží žáci vyjádřit klady a v druhé části zápory (např. co námět JE a co není).

Jednoslovné téma (námět)
Dvouslovný popis – jaký námět JE
Tři slova vyjadřující dějovou složku námětu – co námět DĚLÁ
Věta o čtyřech slovech, která vyjadřuje, co námět JE
Věta o čtyřech slovech, která vyjadřuje, co námět NENÍ
Tři slova vyjadřující dějovou složku námětu – co námět NEDĚLÁ
Dvouslovný popis – jaký námět NENÍ
Jednoslovné synonymum rekapitulující podstatu námětu

13. Skládankové učení

Při provádění metody skládankového učení se žáci rozdělí do skupin po třech či čtyřech do tzv. domovských skupin. Každý z žáků dostane k přečtení různé texty. Může se jednat o ukázkou rozdělenou na části. Po přečtení se žáci seskupí do tzv. expertních skupin, ve kterých mají všichni žáci stejný text. V expertní skupině o textu diskutují, vypichují to, co je podle nich podstatné a společně se domluví na tom, co z textu a jak budou reprodukovat svým spolužákům v domovských skupinách.

Po této domluvě se žáci přesouvají zpět do svých domovských skupin, kde si navzájem sdělují informace ze své části textu. Pořadí ukázek, a tedy i pořadí žáků, je předem dáno učitelem, například očíslováním ukázek. Členové se mohou dále dotazovat a probírat nejasnosti. Nejdůležitější informace si mohou zapisovat do sešitu či si po skončení metody mohou vytvořit v domovských skupinách myšlenkovou mapu či čtyřlístek.

3.1.5 Šetření PISA

Mezinárodní šetření PISA (*Programme for International Student Assessment*) zastřešuje Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Jedná se o mezinárodní šetření, ve kterém jsou porovnávány výsledky vzdělávání. Testují se úrovně gramotností patnáctiletých žáků a testuje se v tříletých cyklech. Výsledky šetření PISA poskytuje zpětnou vazbu jednotlivým zemím ohledně jejich školského systému. V České republice zveřejňuje výsledky šetření PISA Česká školní inspekce (ČŠI).

Poslední šetření PISA proběhlo v roce 2018, přičemž výsledky zveřejnila ČŠI v prosinci 2019. V Národní zprávě²⁴ ČŠI shrnuje: „Výsledek českých žáků je ve všech gramotnostech stejný nebo lepší než průměr OECD,...“ Dále však poukazuje na to, že 20% žáků se pohybuje v nejnižší gramotnostní úrovni v testech čtenářské gramotnosti a dodává, že tato pětina žáků může mít v budoucnosti problém s uplatněním ve společnosti. ČŠI zmiňuje, že českým žákům dělá problém především porozumění textu, se zpracováním souboru textů (např. seskupení různých článků na stejné téma) již takový problém nemají.

Jako důležitý fenomén označují tzv. genderovou nerovnost, tedy že dívky dosahují výrazně lepších výsledků než chlapci (tento problém se však týká všech zemí OECD). Z toho vyplývá, že je důležité podporovat u chlapců zájem o čtení. Nerovnost se projevuje také ve výsledcích žáků podle jednotlivých druhů škol. Obrovský rozdíl panuje mezi žáky víceletých gymnázií a žáky středních odborných škol bez maturity, tento rozdíl činí až dvě gramotnostní úrovně a téměř polovina učňů vykazuje dovednosti na nejnižší gramotnostní úrovni. Na základních školách se počet žáků s nejnižší gramotnostní úrovní blíží 30%.

V neposlední řadě byli žáci dotazováni na výuku. Žáci ze škol, které měly vyšší průměrný výsledek, se v hodinách častěji setkávají s aktivitami, které čtenářskou gramotnost podporují a ze svých učitelů českého jazyka častěji pociťují radost a nadšení z výuky.

²⁴ http://www.csicr.cz/html/2019/Narodni_zprava_PISA_2018/flipviewerxpress.html

Praktická část

4 Hunter S. Thompson – Strach a svrab v Las Vegas

4.1 Stručný obsah literárního díla

Hunter Stockton Thompson byl výraznou postavou žurnalistiky 60. let v USA. Je považován za zakladatele tzv. gonzo žurnalismu, což je odvětví Nového žurnalismu, které se vyznačuje extrémně subjektivním pohledem na určitou událost.

Thompson na sebe poprvé upozornil v roce 1967, kdy vydal knihu *Hell's Angels*: neobyčejná a hrůzná sága o motorkářském gangu, která je inspirovaná jeho vlastními zkušenostmi z motorkářského gangu, do kterého se infiltroval, aby na vlastní kůži poznal jeho život.

V roce 1972 se pak stala bestsellerem jeho druhá kniha: *Strach a svrab v Las Vegas: Divoká pouť do srdce amerického snu* (v originále *Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream*). Nejprve příběh vydával na pokračování v časopisu *Rolling Stone*. V roce 1998 byla úspěšná kniha zfilmována režisérem Terry Gilliamem s Johnny Deppem v hlavní roli. Díky kultovnímu snímku se kniha opět dostala na výsluní i na přelomu tisíciletí.

Kniha *Strach a svrab v Las Vegas* je především dílem novináře. Až s dokumentaristickou přesností nám vypráví šílené zážitky hlavního hrdiny (autora) a jeho samojského právníka z Kalifornie do Las Vegas, kde má Thompson udělat reportáž o Mintu 400, slavném motorkářském závodě v poušti kolem Las Vegas a reportáž z Celostátní konference okresních prokurátorů o narkotikách a nebezpečných drogách.

Už v tomto vzniká zapeklitá situace, protože Thompson se svým přítelem právníkem jsou až po krk namočení v drogách. S sebou si na svůj výlet do Las Vegas vzali narkotika všeho druhu – alkohol, marihuanu, LSD, meskalin, éter a podobně, které mezi sebou náhodně kombinují. Díky tomuto kombinování účinků se dostávají do různých zvláštních situací, ve kterých se snaží udržet alespoň zbytky sebekontroly.

Thompson ve své knize popisuje stavy a účinky, které na tělo mají různé drogy nebo jejich kombinace. Jejich divoká drogová jízda začíná už při nástupu do kabrioletu a pokračuje cestou z Kalifornie a eskaluje v nejhříšnějším městě světa. Již při vstupu do kasina, kdy jsou

pod vlivem éteru, se nejsou schopni se svým přítelem ani zapsat u novinářského stolku, stávají se paranoidními. Jsme svědky dialogů, které nedávají smysl, nebo spíše monologů dvou lidí, kteří z části odpovídají druhému a zčásti sami sobě.

I přes všechny nástrahy drogové jízdy se Thompsonovi podaří dostat se jak na závody Mint 400, tak na konferenci okresních prokurátorů. Větší problémy, než se na místa dostat, pro něj ale představuje nutnost napsat slušný článek. A zatímco on se snaží alespoň zčásti odolávat volání jeho mysli po droze, jeho právník si výlet užívá se vším všudy.

Strach a svrab v Las Vegas je kromě vyprávění o šíleném drogovém řádění také vyprávěním a nostalgickým vzpomínáním na konec 60. let v USA. Thompson sám sebe považoval za anarchistu, nebo ještě lépe silného individualistu²⁵ a proto mu byla doba květinových dětí a Woodstocku velmi blízká. Autor se proto velmi hořce smiřuje s nástupem 70. let, kdy byla tato svoboda omezena. V jedné části autor poznamenává: „Byl to po všech stránkách velmi bolestivej zážitek a odpovídající zakončení šedesátých let. Tima Learyho vězni Eldridge Cleaver v Alžíru, Bob Dylan vystřihuje v Greenwich Village kupóny na slevu v obchodech, oba Kennedyové zavražděný nějakým mutantama, Owsley balí ubrousky na Terminal Islandu a nakonec Cassiuse-Aliho nečekaně vymrská z jeho piedestalu lidská fašírka, člověk na pokraji smrti. Joe Franzier stejně tak jako Nixon nakonec zvítězil z důvodů, který lidi jako já odmítají pochopit, aspoň veřejně ...“²⁶

4.2 Návrh na didaktické využití ve výuce

U každého z děl se budeme snažit předestřít návrh na využití ve výuce literární výchovy. V první části vždy popíšeme systém práce, který lze pak využít i při práci s jinými literárními díly.

Variace na systém Noci s Andersenem

Noc s Andersenem je aktivita, při které mladí čtenáři přespávají v knihovnách a během této noci, která má vždy nějaké téma (např. v roce 2015 se konala akce s názvem „Noc s Andersenem s knížkou Na hradě Bradě“; v roce 2019 se jednalo o akci „Noc s Andersenem, Andersen známý, neznámý“). V prostředí školy můžeme uvažovat o dvou možnostech, buďto

²⁵ RYBA, Z.: Doslov In THOMPSON, Hunter S. Strach a svrab v Las Vegas: divoká pouť do srdce Amerického snu. Vyd. 2. Přeložil Zbyněk RYBA. Praha: Volvox Globator, 1995. ISBN 8072076205.

²⁶ THOMPSON, Hunter S. Strach a svrab v Las Vegas: divoká pouť do srdce Amerického snu. Vyd. 2. Přeložil Zbyněk RYBA. Praha: Volvox Globator, 1995. ISBN 8072076205., str. 19

se budeme řídit pravidly Noci s Andersenem a celou aktivitu naplánujeme po škole a žáci ve škole přenocují nebo tuto aktivitu naplánujeme jako projektový den a bude probíhat ve standardní době vyučování. První možnost je velice ošemetná, protože ne všichni rodiče budou souhlasit s přespáváním dětí ve škole. Proto se nám druhá možnost jeví jako proveditelnější.

Samozřejmě je možné, v návaznosti na téma či systém, jaký si zvolíme, tuto aktivitu přejmenovat podle svého uvážení. My pro tento projekt volíme takový název, který se vztahuje k názvu knihy – Den v Las Vegas. Jednalo by se o projekt, do kterého by bylo možné zapojit mezipředmětové vztahy. Jednalo by se o zeměpis, dějepis, výtvarnou výchovu, občanskou výchovu, anglický jazyk a literární výchovu. V zeměpisné části by žáci mohli vytvářet například mapu státu Nevada, v dějepisné části by si žáci mohli přečíst něco o první osídlení nebo o zajímavostech spojených s historií kasín apod. Ve výtvarné části mohou žáci tvořit například poutače nebo makety slavných kasín a hotelů, samozřejmě s tím vším souvisí anglický jazyk, žáci by si proto mohli nacvičit například objednání hotelu. Část spojená s literární výchovou a občanskou výchovou by k sobě měli velice blízko. Část navázaná na občanskou výchovu by upozorňovala na gamblersství, část s literární výchovou by odkazovala na problematiku drog.

System Noci s Andersenem má jistá ustálená pravidla:

- V úvodu se účastníci rozdělují do tří skupin, během Noci s Andersenem má každá skupina jednoho dospělého – vedoucího, to nemusí být v našich podmínkách nutné, žáci vyšších ročníků zvládnou úkoly sami. Losování do skupin musí být náhodné, abychom zabránili hádkám o to, kdo s kým chce nebo nechce být. Skupiny mohou mít své odznaky či vlajky, ale ani toto není v našich podmínkách nutné.
- Cesta ke stromu Pohádkovníku, kde je dopis s instrukcemi. V našem případě může strom Pohádkovník nahradit notoricky známý poutač „Welcome to Fabulous Las Vegas“ (viz foto) vytvořený např. z kartonu.
- Aktivity. Při provádění projektu uvažujeme o rozdělení aktivit na dva dopolední a dva odpolední bloky (popřípadě i více, podle zapojení různých předmětů).
- Večeře. V případě konání akce v běžných vyučovacích hodinách nebudou probíhat standardní přestávky, ale proběhne vždy jedna delší pauza mezi bloky aktivit a poté i pauza na oběd mezi dopoledními a odpoledními aktivitami.
- Aktivity v knihovně – soutěže skupin v jednoduchých disciplínách podle tématu dané Noci; střídáme činnosti klidnější s aktivitami pohybovými.

- Noční cesta za pokladem. Tu můžeme vynechat.
- Závěrečné čtení.²⁷

V této diplomové práci se zabýváme didaktickým využitím literárních textů, proto připojujeme pouze metodický materiál a pracovní listy k části literární. Inspirací pro vzhled a tvorbu metodického listu byly pracovní listy p. Naděždy Černé na portálu <http://www.ctenarska-gramotnost.cz>.

4.2.1 Metodický list

1. Vzdělávací oblast, obor, průřezové téma nebo vyučovací předmět:
Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
2. Ročník
8. - 9. ročník
3. Cíl(e) základního vzdělávání, kterého je ve vyučovací jednotce dosahováno:
Žák rozlišuje útvary jazyka v literárním díle, stylové rozvrstvení slovní zásoby a textové slohové postupy a je schopen tato v psaném textu najít, označit a rozlišit.
4. Klíčové kompetence, které jsou rozvíjeny ve vyučovací jednotce:
Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální.
5. Použité metody:
Práce s textem, skupinová výuka, diskuze, videoukázka
6. Popis vyučovací jednotky:
Ve vyučovací jednotce jsou žáci usazeni v lavicích podle skupin předem daných. Do skupin dostanu vytištěnou ukázkou z knihy a pracovní list, na kterém budou vytištěny úkoly. K dispozici budou mít Slovník nespisovné češtiny²⁸. Literární ukázkou lze spojit s promítáním části filmu Strach a hnus v Las Vegas režiséra Terryho Gilliana. Úryvek inspirovaný naší ukázkou začíná ve 44. minutě.

4.2.2 Pracovní list

1. Přečtěte si ve skupině následující ukázkou:

²⁷ Pravidla podle: ČERNÁ, Olga. *Čtení není žádná nuda: náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026207207., s. 36 - 37

²⁸ HUGO, Jan, ed. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 3., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2009. ISBN 978-80-7345-198-1.

„Když jsem se vrátil, rochnil se můj právník ve vaně, ponořenej do zelený vody. Ta olejovitá lázeň vznikla použitím nějaký japonský koupelový soli, kterou přinesl z hotelový prodejny dárkových předmětů spolu s přenosným rádiem, zapnutým do zásuvky pro holicí strojek. Maximální hlasitost, Nějaká srágora od jakýchsi Three Dog Night o žábě jménem Jeremiáš, která chtěla přinést „Světlu radost“.

Nejdřív Lennon, teď tohle, pomyslel jsem si. A příště tam bude Glenn Campbell vrískat „Řekni, kde ty kytky jsou?“

No, kdepak jsou? V tomhle městě žádný kytky nejsou. Jenom masožravý rostliny. Dal jsem to tišejc a všiml si vedle rádia žvanec rozžvýkanýho bílýho papíru. Vypadalo to, že si můj právník změny zvuku nevšiml. Ztrácel se v oblacích zelený páry. Z vody mu čouhala jen polovina hlavy.

„Tys to snědl?“ zeptal jsem se a zdvihl bílej žvanec.

Nevnímal mě. Ale bylo mi to jasný. Příštích šest hodin s ním nebude řeč. Nacpal do sebe všechno LSD.

„Ty hnusnej prevíte,“ řekl jsem mu. „Radši doufej, že je v tom báglu taky nějakej thorazin, protože jestli ne, tak v tom zejtra pěkně lítáš.“

„Hudbu!“ zavrčel. „Vohul to! Dej tam tu kazetu.“ „Jakou kazetu?“ „Tu novou. Je uvnitř.“

Vzal jsem rádio a zjistil, že je to kazetáček, taková ta mašinka, co ho má v sobě zabudovanej. Stačilo jenom tu kazetu, od kapely Surrealistic Pillow, otočit. Jednu stranu si už přehrál, a to tak nahlas, že to muselo bejt slyšet v každým pokoji do vzdálenosti sta metrů, zdi nezdi.

„Bílýho králíka,“ ozval se. „Chci burcující zvuk.“ „Ty jseš zatracenej člověk,“ oznámil jsem mu. „Já odtud za dvě hodiny vypadnu. Pak sem za tebou přijdou a pendrekama z tebe vymlátěj i poslední kapičku života. Rovnou tady ve vaně.“

„Svůj hrob si vykopu sám,“ prohlásil. „Zelená voda a Bílej králík... jen to pusť. Nenut' mě použít tohle.“ Z vody vystřelila ruka a v dlani svírala loveckej nůž.“

„Panebože,“ zašeptal jsem. V tu chvíli jsem si řekl, že mu není pomoci. Leží si ve vaně, palici plnou LSD, s nejostřejším nožem, co jsem kdy viděl, naprosto neschopně rozumně uvažovat, a dožaduje se Bílýho králíka.“

2. Diskutujte ve skupině, který útvar jazyka autor v ukázce využívá.
3. Vyhledejte v textu slova, která neřadíme do spisovného jazyka a zařaďte je do následující tabulky.

obecná čeština	nářečí	slang	argot

4. Slova, která jste uvedli v následující tabulce, převedte do spisovného jazyka. Zároveň vnímejte, jak se význam slov, převodem do spisovného jazyka, mění.

Např. **rochnit se = koupat se** – rochnit se se významově blíží spíše slovu utápět se, topit se, hovět si v něčem.

5. Zkuste ve skupině text přepsat do spisovného jazyka a poté diskutujte nad tím, jak se text změnil.
6. Proč si myslíte, že autor neužívá spisovného jazyka? Má jazyk vliv na to, jak dílo čtete?
7. Navrhněte ve skupinách, jak příběh pokračuje dál.
8. Popište, jaký vztah k sobě mají hlavní hrdinové.
9. Pokuste se najít ty části textu, které vypovídají o změněném stavu vědomí kvůli drogám.
10. Zamyslete se nad větou „Svůj hrob si vykopu sám“. Můžete najít české přísloví s podobným významem?
11. Máte pocit, že v ukázce probíhá smysluplná konverzace? Pokud ne, zamyslete se nad tím proč.

5 Émile Zola – Zabiják

5.1 Stručný obsah literárního díla

Émile Zola byl francouzský spisovatel a jeden z nejvýznamnějších představitelů naturalismu. Jeho román *Zabiják* patří do románového cyklu *Les Rougon-Macquart* s podtitulem „přírodopisná a sociální studie jedné rodiny za druhého císařství“. Tento cyklus je zajímavý v tom, že postavy přechází plynule z jednoho díla do druhého a postupně se vyvíjejí.

Román *Zabiják* vydává Zola v roce 1877 a dodnes je považován za jedno ze Zolových nejlepších děl. Původně *Zabiják* vycházel na pokračování v novinách, ale kvůli stížnostem čtenářů byl z novin stažen. Zola byl ale osloven jiným vydavatelem a *Zabiják* se stal jedním z jeho komerčně nejúspěšnějších děl a vyneslo mu známost ve světě.

Venkovanka Gervaisa se společně se svým partnerem Lantierem a dvěma jejich dětmi Klaudiem a Štěpánem přestěhují do Paříže za prací. Díky našetřeným penězům si mohou dovolit byt a žít si poměrně dobrým životem. Bohužel přicházejí velmi rychle o své majetky a tak jsou nuceni se odstěhovat na okraj Paříže.

Lantier si v té době najde milenku a Gervaisu opouští a nechává jí samotnou s oběma chlapci. Gervaisa se musí starat o rodinu a tak začne pracovat v blízké prádelně. Zde si nachází přátele a zanedlouho i nového partnera, klempíře Coupeau. Gervaisa se za Coupeau provdá a mají spolu dceru Nanu. Díky práci obou manželů si brzy pořídí hezký byt a syna Klaudia mohou poslat na studia.

Všechno se otočí, když má jednoho dne Coupeau v práci úraz. Jeho léčba trvá skoro půl roku a padly na ni všechny úspory. Po vyléčení se však Coupeau do práce nehrne a tak Gervaisa opět zůstává sama na obživu celé rodiny. Zakládá si svou vlastní prádelnu a půjčuje si peníze od známých, aby si ji zařídila. Zezačátku zvládala splácet dluhy a rodinu uživit. Zvrat přišel v době, kdy její manžel začal obrážet hospody a kvůli špatnému svědomí nezřízeně pít.

V jedné z hospod se Coupeau zprátelí s Gervaisiným bývalým milencem Lantierem a přivede ho na oslavu Gervaisina svátku. Lantier nemá kde bydlet a tak se stane podnájemníkem u Gervaisy. Zprvu nájemné platil poctivě, pak ale platit přestal a Gervaise tak došly všechny peníze. Byla nucena propustit své zaměstnankyně a prádelnu prodat. Rodina se musela přestěhovat do bytu v domě pro chudé.

Coupeau proto začíná opět chodit do práce, ale všechny peníze hned utratí za alkohol. Z potřeby zapomenout na životní tragédie začne pít i Gervaisa. Postupem času se přestane starat o své děti a z Nany se stane prostitutka. Coupeau zemře v léčebně na delirium tremens a Gervaisa umírá vzápětí, bez přátel, bez rodiny a ve špíně. Přesto ji smrt vysvobozuje z hrůz tohoto světa.

5.2 Návrh na didaktické využití ve výuce

Román *Zabiják* považujeme za jedno ze stěžejních děl naturalismu, proto máme potřebu ho reprodukovat i žákům. Výborně se na jeho stránkách vyhledávají naturalistické prvky, vypráví nám silný příběh hlavní hrdinky a v neposlední řadě nás varuje před nebezpečím, které na nás čeká na dně lahve.

Při tvorbě pracovních listů pro žáky jsme se chtěli zaměřit na tzv. re-konstrukci textu, přesněji řečeno na transformaci jedné z textových rovin – té vypravěčské²⁹. Pracovní list bude ovšem kromě této obsahovat i jiné úlohy zaměřené na rozličné čtenářské či interpretační dovednosti žáka.

5.2.1 Metodický list

1. Vzdělávací oblast, obor, průřezové téma nebo vyučovací předmět:
Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
2. Ročník
8. - 9. ročník
3. Cíl(e) základního vzdělávání, kterého je ve vyučovací jednotce dosahováno:
Žák popisuje atmosféru v literární ukázce.
Žák rekonstruuje literární ukázkou z jiné vypravěčské perspektivy.
Žák nachází v textu znaky naturalismu.
4. Klíčové kompetence, které jsou rozvíjeny ve vyučovací jednotce:
Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální
5. Použité metody:
Práce s textem, didaktická hra, dialog učitel – žák, diskuze
6. Popis vyučovací jednotky:

²⁹ HNÍK, Ondřej. *Didaktika literatury: výzvy oboru: od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 9788024626260., str. 76, 78

Na začátku vyučovací jednotky použijeme aktivizační metodu tzv. mind-map (myšlenková mapa). Učitel napíše na tabuli nápis ZABIJÁK a žáci chodí k tomuto nápisu připisovat, co je napadne pod pojmem zabiják nebo co za zabijáka považují. Po určité době učitel aktivitu stopne a zkontroluje, zda se připojených slovech nachází i slovo alkohol. Pokud ano, zeptá se třídy, jestli všichni souhlasí s tímto pojmem. Pokud zde není alkohol uveden, připíše jej učitel sám a započne diskuzi na stejné téma. Předpokladem je, že většina žáků nebude alkohol považovat za zabijáka. Většina z nich bude mít pravděpodobně pozitivní postoj k pití alkoholu. Učitel se může zeptat na některé z následujících otázek:

1. Máte vlastní zkušenost s alkoholem?
2. Myslíte si, že alkohol může i zabít?
3. Co je podle vás pro lidský organismus nebezpečnější? Alkohol či cigarety?
(U této otázky předpokládáme, že žáci budou odpovídat, že nebezpečnější jsou cigarety, vzhledem ke kampani Ministerstva zdravotnictví, vzhledem k počtu úmrtí na rakovinu plic apod.)

Učitel může také nastínit tematiku léčby alkoholismu nebo zajímavost o tom, že protialkoholní záchytka je ryze český vynález.

5.2.2 Pracovní list

1. Přečtete si následující ukázkou:

Ukázka č. 1

„Paní Putoisová se pustila do koše prádla, který pro ni Gervaisa připravila, a žehlila ručníky, kalhoty, blůzy a manžety. Augustina se loudala s punčochami a utěrkami, ustavičně lelkovala okolo a právě pozorovala zaujatě velkou mouchu, poletující nad stolem. Zato dlouhá Klementa žehlila od rána pětaticátou pánskou košili.

„Vždycky jenom víno, nikdy žádnéj utrejch!“ ozval se najednou klempíř, který patrně pocítil potřebu učinit toto slavnostní prohlášení. „Utrejch, to se nepije, nedělá mi to dobře!“

Klementa vzala na kamnech další žehičku, nasadila na ni koženou rukojeť s plechovým chráničem a přiblížila si ji ke tváři, aby se přesvědčila, že je dost teplá. Pak jí

několikrát přejela po cihle, otřela ji hadrem, který ji visel za pasem a pustila se do šestatřicáté pánské košile; nejdřív žehlila náprsenku a rukávy.“

„No, pane Coupeau,“ řekla po chvíli, „ona taková malá sklenička třešňovice taky není k zahození. Mně to vždycky dá takovej ríz... A pak, víte, čím dřív člověka klepne, tím líp. Co bych si, můj ty bože, namlouvala! Však vím, že na tom světě moc dlouho nepobudu.““

Ukázka č. 2

„„Pil jeho otec také?“ „Ano, pane doktore, trošinku, jako každéj... Jednou spadl namazanej ze střechy a zabil se.“ „A jeho matka pila?“ „Inu, to víte, pane doktore, jako každéj, sem tam kapku... Jináč je to moc spořádaná rodina!... Měl bratra, ten umřel úplně mladej na nějaký křeče.“

„A co vy? Vy také pijete?“ Gervaisa něco zakoktala, bránila se, že ne, a položila si ruku na srdce, jako by se chtěla dušovat.

„Vy pijete! Tak si dejte pozor, tady vidíte, kam pití vede... Dřív nebo později také takhle umřete.“ Gervaisa zůstala stát přitisknutá ke zdi. Lékař se k ní zatím obrátil zády. Sedl si na bobek a vůbec mu nevadilo, že vymetá šosy kabátu všechno smetí ze slavníku; dlouho pozoroval, jak se Coupeau třese, číhal vždycky, až k němu doběhne, a potom ho sledoval. Dnes mu cukalo už i v nohách, třesavka se mu z rukou vrazila i do noh. Opravdu jako paňáca, kterého někdo tahá za provázek; vyhazoval nohy i ruce, jen trup měl přitom nehybný jako ze dřeva. Nemoc se mu pomal šířila do celého těla. Vypadalo to, jako kdyby mu pod kůží vyhrávala kapela; ozývalo se to každé tři nebo čtyři vteřiny, chvíli to vířilo, pak se to zarazilo a začínalo potichu znovu, jen jako taková malá třesavka, jaká lomcuje zaběhlými psy, když se tetelí zimou někde v průjezdu. Už se mu začínalo třást i břicho a ramena, jako když pomalu přichází voda do varu. Přece jen je to divný konec, zajít takhle v ustavičném svíjení, jako když se kroučí lechtivá holka.“

Ukázka č. 3

„Coupeau zatím začal pomalu naříkat. Zdálo se, že trpí mnohem více, než včera. Podle jeho přerývaného sténání se dalo soudit na všechny možné bolesti. Píchalo ho tisíce špendlíků. Po celé kůži jakoby měl něco tíživého a nepříjemného; po stehnech mu lezlo studené umáčené zvíře a zatínalo tesáky do masa. Pak se mu zas jiná zvířata lepila na ramena a rvala mu drápy kůži ze zad.

„Já mám žízeň! Ach, já mám žízeň!“ drmolil pořád. Asistent vzal z podnosu hrníček limonády a podal mu jej. Popadl hrníček oběma rukama, vtáhl hltavě doušek a polovinu nápoje rozlil po sobě; ale vzápětí celý doušek zuřivě vyplivl jako něco strašně odporného a křičel: „Fuj! To je kořalka!“

Tu mu asistent na primářův pokyn dal napít vody, ale nepustil přitom láhev z ruky. Tentokrát Coupeau celý doušek spolkl, ale řval, jako kdyby spolkl oheň: „Fuj, to je kořalka! Mordyje! Vždyť je to kořalka!“

Od včerejška všechno, co pila, byla pro něho kořalka. Měl jenom o to větší žízeň a nemohl už pít, protože všechno ho pálilo. Přinesli mu polévku, ale to ho určitě chtěli otrávit, protože polévka byla cítit alkoholem. Chléb byl nakyslý a plesnivý. Všude kolem něho byl samý jed. Cela páchla sírou. Vyčítal dokonce lidem, že mu škrtají sirky pod nosem, aby ho otrávil.

(...) Najednou vykřikl: „Fuj, krysy! Koukejte, teď jsou tady krysy!“ (...) Objevila se také opice, vyskočila ze zdi, skočila zas zpátky a pokaždé se k němu přiblížila tak blízko, že couval strachy, aby mu neukousla nos. Najednou se všechno změnilo, zdi asi začaly dělat kotrmelce, protože Coupeau pořád křičel zajíkaje se hrůzou a vzteky: „Tak vy takhle! Au! Jen si se mnou házejte, mně je to fuk!... Au! Barák! Au! Dolů s ním!... Ano, jen si vyzvánějte, vy flandáci zatracení! Jen si hrajte na varhany, abych nemohl zavolat strážníka!... A teď dali za zed' pekelný stroj, lumpové! Však já vás dobře slyším, jak to hučí, vyhodí nás to všechny do povětří... Hoří! Ksaku, pomoc, hoří! Volají, že hoří! Koukejte, jak to plápolá! A ta záře! Ta záře! Celý nebe je v plameni, červený plameny, zelený plameny, žlutý plameny... Pomoc! Pomoc! Hoří!“

Výkřiky zanikaly v chroptění. Drmolil už jen naprosto nesouvislá slova, kolem úst měl pěnu, bradu celou poslintanou.“

2. Autor popisuje příznaky abstinenčního syndromu. Znáte lékařský název tohoto stádia? Čím se vyznačuje? Označte v textu tu část, která příznak popisuje.
3. Srovnejte postavu Coupeaua v ukázce č. 1 a ukázkách č. 2 a 3. Jak se změnil? Zkuste se zamyslet nad tím, co se muselo v jeho životě odehrát, aby začal s alkoholem.
4. Ukázkou č. 3 zkuste celá třída postupně převyprávět v ich-formě, tedy že každý z vás je Coupeau.
5. Vyhledejte v ukázkách přirovnání a pokuste se je vysvětlit.

6. Nalezněte v textu prvky naturalismu. Jaké to jsou?

7. Jsou tato tvrzení pravdivá?

Autor se snažil o zachycení skutečnosti. ANO NE

Autor se v díle věnuje vyšší společenské vrstvě. ANO NE

Gervaisa je také alkoholička. ANO NE

Blázinec, ve kterém léčí Coupeau, hoří. ANO NE

Autor nevěnuje pozornost detailům. ANO NE

Kolem Coupeaovi postele se potulují zvířata. ANO NE

8. Vyvodte z textu následky alkoholismu a diskutujte o nich.

9. Do rámečku níže zkuste navrhnout přebálku knihy tak, aby zachytila děj ukázek. Svůj výtvar poté obhajujte.

10. Na internetu si vyhledejte pojem *Les Rougon-Macquart* a uveďte v jakém je vztahu k tomuto románu.

6 Christiane F. – My děti ze stanice ZOO

6.1 Stručný obsah literárního díla

My děti ze stanice ZOO je kniha poskládaná z krátkých reportáží, které podle nahrávek na magnetofonové pásky, sepsali Kai Hermann a Horst Rieck. Původně chtěli zmapovat a detabuizovat situaci okolo mladých narkomanů v Berlíně 70. let, proto si na dvě hodiny pozvali mladou narkomanku Christianu F. Z dvou hodin se nakonec staly dva měsíce a Hermann s Rieckem se shodli na tom, že příběh Christiany bude vyprávět za příběhy všech mladistvých se stejnými problémy. Kniha reportáží se stala velice úspěšnou a překládanou do několika jazyků, včetně češtiny. Na začátku 80. let byl příběh Christiany i zfilmován pod stejným názvem – My děti ze stanice ZOO. Název je odvozen od nádraží Berlin Zoologischer Garten v tehdejší Západní Berlíně, které bylo centrem narkomanů z celého města.

Kniha začíná stěhováním rodiny Christiany z venkova do Berlína kvůli práci. Rodiče se ale zanedlouho rozvedou, protože otec Christiany je alkoholik a tyran. Christianina sestra přesto odešla s otcem a tak s matkou zůstaly samy a odstěhovaly se do Gropiusstadtu, sídliště na okraji Berlína. Matka Christiany musela být v práci od rána do večera, aby Christianu uživila, a tak si po dva roky vůbec nevšimla, že je Christiana závislá.

První kontakt s drogou u Christiany proběhl v Domě středu, evangelickém domě pro mládež, kam ji přivedla kamarádka Kessi. Christiana se zde připojila ke skupince mladých lidí, ve které se cítila dobře, a se kterou zkoušeli hašiš. Christianu však po nějaké době přestalo bavit chodit do Domu středu a tak začala chodit do Soundu, nejmodernější evropské diskotéky, kde potkala Detlefa, svého prvního partnera. Hašiš jim přestal stačit a tak začali šňupat heroin a ve 13 letech si ho začali i píchat. U obou se velmi brzy dostavila fyzická závislost. Detlef si na heroin vydělával prostitucí na stanici ZOO. Vždy se o dávku podělil se svou přítelkyní Christianou, ale brzy jim ani to nestačilo a prodávat se musela začít i Christiana.

Detlef a Christiana se velmi často hádali, ale přesto spolu udržovali vztah. Několikrát se snažili i o odvykání, se kterým jim pomáhala Christianina matka, ale nikdy jim to nevydrželo déle, jak 14 dní. Pokaždé do toho spadnou znova a tak si Christianu odveze otec a umístí jí do odvykacího centra Narkononu. Odtud Christiana ale uteče zpátky k Detlefovi a na stanici ZOO. S heroinem na chvíli přestane až ve chvíli, kdy dostane žloutenku. Bohužel se znovu vrací na stanici ZOO a za Detlefem, kterého poté zatknou za přechovávání drog. Matka Christiany už je zoufalá a tak hledá pomoc u své rodiny na venkově, kam nakonec Christinu pošle. Christiana

se zde snaží začít nový život bez heroinu, tomu však neunikne, protože se dozvídá, jak se její přátelé postupně stávají oběťmi heroinu – včetně její nejlepší kamarádky Babsi.

Sama Christiana velmi pomohla při sepsání této knihy, ovšem peníze, které ze svého příběhu utržila, ji přivedly zpátky k heroinu. V roce 2013 však vydala autorka svou další knihu Christiane F. – Můj druhý život, ve které pokračuje událostmi od konce první knihy až po současnost.

6.2 Návrh na didaktické využití ve výuce

Příběh Christiany, nebo přinejmenším název knihy, je dle našeho názoru až lidově známý a většina lidí, byť by knihu nečetla, přibližně ví, čeho se týká. Navíc je hlavní postava věkově nejbliže naší cílové skupině.

Pohnutý osud mladé narkomanky, popisný styl a realita všedního dne a to, že příběh se skutečně odehrál, je žákům jistě mnohem bližší, než příběh fiktivní se starším hrdinou.

6.2.1 Metodický list

1. Vzdělávací oblast, obor, průřezové téma nebo vyučovací předmět:
Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
2. Ročník
8. - 9. ročník
3. Cíl(e) základního vzdělávání, kterého je ve vyučovací jednotce dosahováno:
Žák porovnává dvě literární ukázky a popisuje rozdíly mezi nimi.
Žák porovnává dva obrázky, popisuje rozdíly mezi nimi a je schopen, díky rozdílům, vydedukovat, co se stalo.
Žák charakterizuje literární postavy na základě ukázky.
4. Klíčové kompetence, které jsou rozvíjeny ve vyučovací jednotce:
Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální
5. Použité metody:
Práce s textem, dialog učitel – žák, diskuze, práce s obrazovým materiálem, práce ve dvojici
6. Popis vyučovací jednotky:
Na začátku vyučovací jednotky promítne učitel na tabuli obrázek (Obrázek č. 1) u kterého zakryje text. Zeptá se žáků, co na obrázku vidí, zda se jim líbí a zadá žákům

úkol, aby si každý z nich vymyslel krátký příběh o slečně, která se na obrázku nachází.

Může použít následující otázky:

1. Jak si myslíš, že se dívka jmenuje a odkud pochází?
2. Kolik je dívce let?
3. Myslíš, že má dívka nějaké problémy?
4. Zkus se zamyslet nad jejím příběhem a v bodech si ho zapiš do sešitu.
5. Myslíš, že tato dívka měla jednoduchý život? Podle čeho tak usuzuješ?

Poté, co žáci úkol dokončí, přečte učitel text, který je naskenován s obrázkem a se třídou pak porovná jejich nápady na životní příběh dívky z obrázku - Livia.

Učitel pak promítne druhý obrázek (Obrázek č. 2), na kterém je zachyceno bezvládné tělo dívky Livie tak, jak bylo zachyceno po její smrti. Učitel vybídne žáky, aby poupravili životní příběh Livie, který si zapsali a pokusili se dva obrázky srovnat.

1. Je na obrázku něco, co by nám napovědělo, jak Livia zemřela?
2. Diskutujte ve třídě o tom, co může vést k takovýmto tragédiím. A dá se jim předcházet?
3. Myslíte si, že u nás nebo ve světě stále umírají dívky či chlapani jako Livia?

Po diskuzi rozdá učitel do dvojice nakopírované pracovní listy s ukázkami a otázkami. Na konci hodiny učitel prodiskutuje otázky a odpovědi s žáky.

6.2.2 Pracovní list

Obrázek 2, Livia S. 2; foto: CARLSEN Verlag GmbH

Obrázek 3, Livia S. II 3; foto: CARLSEN Verlag GmbH

1. Přečtěte si následující ukázkou:

„Měla jsem úplně vyschlo v krku. A přitom jsem měla plnou pusou slin. Nemohla jsem je spolknout a začala jsem kašlat. Čím křečovitějc jsem se snažila je spolknout, tím víc jsem

kašlala. Dostala jsem záchvat kašle a zdálo se, že nikdy neskončí. Pak jsem začala zvracet rovnou na koberec. Takovou divnou bílou pěnu. Napadlo mě, že tak zvracela moje doga, když se nažrala trávy. Kašel a zvracení ne a ne přestat.

Matka byla celou dobu vedle v obýváku. Když za náma přišla, byla úplně bezmocná. Běhala v jednom kuse dolů do samoobsluhy a nosila nám věci, který jsme stejně nemohli vůbec polknout. Když jsem ale dostala ten kašel, přinesla mi sladový bonbóny a ty skutečně pomohly. Přestala jsem kašlat. Pak po mě uklidila koberec. Byla neuvěřitelně hodná. A já jsem jí ani nedokázala říct „děkuju“.

Nakonec začaly prášky a víno přece jen účinkovat. Spolkla jsem pět tablet vália, dva mandraxu a zapila to skoro celým litrem vína. Normálního člověka by to porazilo na několik dní. Můj organismus byl ale tak otrávenej, že na ty jedy sotva reagoval. Ale přece jen jsem se potom trochu uklidnila a lehla si na postel. Vedle mý postele rozestlali lůžko pro Detlefa. Vůbec jsme se nedotknuli jeden druhýho. Každý jsme měli co dělat sám se sebou. Usnula jsem jen tak napůl. Spala jsem a přitom jsem si uvědomovala, že cejtím ty hnusný bolesti. Snila jsem a přemýšlela zároveň. Říkala jsem si, že každéj, hlavně matka, teď ví, jak jsem odporná. Nenáviděla jsem své tělo, nechtěla jsem ho, byla bych nejradši, kdyby mi odumřelo.(...)

Detlefovo tělo bylo celý v pohybu, i když se zdálo, že tvrdě spí. Škubal sebou, kopal nohama a mával okolo sebe rukama. Mně už nebylo tak špatně. Dokonce jsem měla sílu omejt mu čelo vlhkou žínkou. Vůbec si toho nevšimnul. Věděla jsem, že ho pořád ještě děsně miluju. Když jsem zas usínala, cejtěla jsem v polospánku, že mě Detlef hladí po vlasech.“

2. Shrňte, o čem byla ukázka. Dají se příznaky obou hrdinů pojmenovat jako nějaký stav/jev?
3. Jaký vztah byl mezi Christianou a Detlefem.
4. Jaký vztah byl mezi Christianou a její matkou? Zkuste toto vyvodit z ukázky.
5. Obsahuje ukázka nějaké Christianino sebehodnocení? Pokud ano, tak ho označ.
6. Zkuste ve dvojicích přetransformovat ukázku z prózy do poezie.
 - a. Nejprve si vyberte v textu ta slova, která na vás jakkoliv působí.
 - b. Slova pak náhodně napište do následujícího schématu do políček.

1. strofa

2. strofa

c. Dotvořte takto rozdělanou báseň. Určete pak druh rýmu.

7. Přečtete si následující ukázkou:

„Nakonec, když jsem si to všechno probrala, jsem musela konstatovat, že mi zbejvaj už jen dvě možnosti: Buď definitivně skončím s **háčkem**, nebo **zlatá rána**. První možnost už jsem bohužel propásla. Pět nebo šest pokusů o odvyknutí bez sebemenšího úspěchu koneckonců stačilo. Nebyla jsem o nic lepší ani horší než všichni ostatní heráci. Proč bych měla právě já patřit k těm několika výjimkám, kterejm se to podařilo. Nebyla jsem nic zvláštního. Šla jsem na Kudamm a jela na Kurfürstenstrasse. Ještě nikdy jsem **nelovila chlapy** v noci. Heračky tam po setmění nechodily, protože tam bylo moc **profesionálek**. Ale já jsem se vůbec nebála. Udělala jsem dost rychle dva chlapy a jela zpátky k Treibhausu. Měla jsem sto marek a koupila jsem si půl gramu.

(...) Žádný báby, žádný flákači ani **fízlové**. Nebyl důvod ke spěchu. Dávala jsem si na čas. Umyla jsem si obličej a vykartáčovala vlasy, pak teprve jsem si vyčistila stříkačku, kterou jsem si půjčila od Tiny. Byla jsem přesvědčená, že půl gramu mi bude stačit. Po posledních odvykáních mi vždycky stačila čtvrtka, aby mě úplně vyřídila. Teď už jsem měla v sobě víc než čtvrtku. A musela jsem bejt přece taky oslabená po žlutence. Nejradši bych si píchla celej gram. Atze to udělal celým gramem. Jenže to bych musela zvládnout ještě dva chlapy, a to už bych nedokázala.

Pečlivě a pomalu jsem si vybrala nejčistší záchod. Byla jsem skutečně úplně klidná. Neměla jsem strach. Nikdy by mě nenapadlo, že je sebevražda tak prostá. Nemyslela jsem na to, co jsem prožila. Nemyslela jsem na matku. Nemyslela jsem na Detlefa. Myslela jsem jen na svý **šlehnutí**. Vypakovala jsem si na záchodě tak jako jindy nádobíčko. Rozpustila jsem si fet na lžici, tu mi taky půjčila Tina. V jednu chvíli jsem si uvědomila, že jsem podvedla i Tinu. Seděla totiž v Treibhausu a čekala na svý nádobíčko a lžici. Pak jsem zjistila, že jsem tam zapomněla dát citrón. Ale fet byl dobrej, rozpustil se i bez toho.

Hledala jsem žílu na levý ruce. Bylo to vlastně stejný jako vždycky. Rozdíl byl jen v tom, že tohle šlehnutí mělo bejt poslední v mém životě. Napodruhé jsem se strefila do žíly. Vystříkla krev. Vrazila jsem tam najednou celou půlku gramu. Už jsem se nedostala k tomu, abych znovu natáhla a píchla si zbytek ze stříkačky. Nejdřív jsem ucejtila, jak se mi trhá srdce, a pak mi uletěl vršek lebky.“

8. Porovnejte obě ukázky a přemýšlejte, která z nich se v knize vyskytuje dříve.
9. Do tabulky níže si do levého sloupce запиšte ty části textu (z obou ukázek), které Vás něčím zaujaly. Do pravé části textu si k nim pak napište komentář nebo reakci na danou část textu. Může to být cokoliv – souhlas, nesouhlas, to, že jste někdy podobné pocity sdíleli, podobnost s jinou knihou, filmem, které jste četli, viděli, jiný citát, který vás k tomu napadá, cokoliv, co vám při čtení problesklo hlavou. Pokuste se alespoň o tři takovéto citáty, pokud jich budete mít více, můžete si řádky tabulky dodělat nebo rozpůlit čistý papír.

Citát	Komentář

10. Vysvětlíte význam zvýrazněných slov. Do které jazykové roviny patří? Proč si myslíte, že je text napsán v této rovině? Byl by vám text bližší, kdyby byl napsaný spisovnou češtinou?
11. Vidíte rozdíl mezi Christianiným chováním v 1. a 2. ukázce?
12. Má Christiana stále stejný vztah ke své matce nebo Detlefovi jako v první ukázce?
13. V ukázce jsou určité náznaky toho, co dohnalo Christianu k pokusu o sebevraždu. Najdete je?
14. Jak o sobě smýšlí sama Christiana?
15. Pokuste se o pokračování příběhu. Máte pocit, že takto příběh Christiany končí?
16. Představte si, že jste detektiv a na veřejných toaletách jste našli ležet Christianu. Pokuste se napsat policejní zápis z místa činu.

Berlín, 28. listopadu 1977

Případ: Christiane F.

Místo: Veřejné toalety, Bundesplatz, Berlín

Pravděpodobný věk oběti:

Pravděpodobný čas smrti:

Pravděpodobný způsob smrti:

Poloha těla:

Cizí zavinění: ANO / NE

Sebevražda: ANO / NE

Jiné detaily:

zápis zhotovil(a)

7 Hana Kavurová – Toxický squat

7.1 Stručný obsah literárního díla

Hana Kavurová je mladá česká spisovatelka (narozena 15. 4. 1990 v Praze), která se ráda zabývá tématy spojenými s lidmi na okraji společnosti – drogy (*Toxický squat*, 2008), prostředí psychiatrické léčebny (*Pekelný spasitel*, 2010), téma sebevražd (*Mariánské léto*, 2018) a hra se Smrtí (*Malenčí*, 2020).

Kniha *Toxický squat* vypráví příběh dvou sester – Anny a Natálie. Anna je od mala divoké dítě, zatímco Natálie jde příkladem. Příběhem nás provází Anna, která ve svých 15 letech začala brát drogy, jak sama říká: „Potkala pana Pervitina.“ Skončí tedy ve squatu, který má být jakýmsi nápravným odvykacím zařízením, kam pravidelně dochází sociální pracovnice. Anna se zde seznamuje se spoustou jiných drogově závislých. Anna, která si nechává říkat Jablko, je rozhodnutá drog nenechat a velmi často v noci squat opouští i se svým kamarádem Žorou, aby si mohli koupit drogy, nad ránem se pak zase vracejí.

Jednoho dne se však Žora rozhodne nevrátit a tím způsobí ve squatu poprask. Anna se nakonec vydá ven s jiným člověkem ze squatu, ale ten se předávákuje heroinem a Annu kvůli porušení pravidel ze squatu vyhodí.

Anna se tedy rozhodne vrátit se zpátky ke svým rodičům a sestře. Cestou domů si chce ještě „šlehnout“, ale na veřejných záchodcích najde mrtvého Žoru, který ji zanechal dopis na rozloučenou. Rozhodne se mu nezavolat záchranku a z místa utíká.

Doma ji rodiče přehlížejí a jediný, kdo je jí oporou, je její dvojče Natálie. Její dokonalá sestra má však tajemství – také je závislá na drogách. Anna se z této informace nemůže vzpamatovat a Natálii to vyčítá, ta jí však odmítá cokoliv vysvětlovat.

Dívky tak žijí svůj drogový život mezi starými přáteli. Jednoho večera, když šla Anna pod vlivem domů, našla na zahradě na houpačce sedět zhroucenou Natálii. Ta jí řekne, že její přítel Petr, kterého velmi milovala, zemřel před jejíma očima na předávkování heroinem. Chtěli si dát oba dva poslední dávku, protože zjistili, že spolu čekají dítě. To Annu vyburcovalo k tomu, aby Natálii dovedla do squatu a společně se zde podrobili odvykačce.

Obě dvě úspěšně odolávaly drogám a Anna si dokonce našla přítele, Filipa, který si nechával říkat Kocour. Kocour byl ve squatu taky nějakou dobu na léčení, ale už byl čistý a pro Annu se vrátil.

Natálie z ničeho nic porodí přímo ve squatu. Díky jednomu ze závislých, který absolvoval porodnický kurz, se dítě narodí v pořádku. Když pro Natálii přijede sanitka, něco se Anně na ní nezdá. Všimne si, že jí Natálie zanechala dopis, ve kterém píše, že má AIDS a že si chce zbytek svého života užít se vším všudy, že by nebyla dobrou matkou a rodičům už vše řekla. Anna se na druhý den dozvídá, že hned po převezení do nemocnice Natálie utekla.

Anna se rozhodne žít čistý život, kvůli synovci, kvůli Kocourovi, kvůli svým rodičům, ale hlavně kvůli sobě.

7.2 Návrh na didaktické využití ve výuce

7.2.1 Metodický list

1. Vzdělávací oblast, obor, průřezové téma nebo vyučovací předmět:
Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
2. Ročník
8. - 9. ročník
3. Cíl(e) základního vzdělávání, kterého je ve vyučovací jednotce dosahováno:
Žák je schopen podle definice přiřadit odpovídající fotografii.
Žák definuje pojem squat, ghetto, drogové doupě a slum.
Žák hodnotí a navrhuje řešení problému se squaty.
4. Klíčové kompetence, které jsou rozvíjeny ve vyučovací jednotce:
Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální
5. Použité metody:
Práce s textem, dialog učitel – žák, diskuze, práce s obrazovým materiálem, práce ve dvojici
6. Popis vyučovací jednotky:
Na začátku vyučovací jednotky napíše učitel na tabuli čtyři pojmy – squat, slum, ghetto a drogové doupě. Žáci budou ke každému pojmu připisovat související pojmy. Předpokládáme, že některé pojmy se budou shodovat a proto je pak učitel propojí. Učitel může připojit různé návodné otázky:

1. Už jsi někdy viděl squat, slum nebo ghetto? (Předpokládáme, že drogové doupě žáci 8. a 9. třídy neviděli.)
2. Ve kterých částech světa jsou tyto fenomény běžné?
3. Zavři oči a představ si, jak to v slumech, squatech nebo ghettech vypadá.
4. Myslíš, že tyto fenomény něco spojuje? Co to může být?
5. Jací lidé žijí v takovýchto místech?
6. Jaké mohou vznikat problémy při bydlení v těchto místech?
7. Myslíš, že se dá situace se squaty nebo ghetty řešit? Pokud ano, tak jak?
Diskutujte o tom se spolužáky.

Pak učitel rozdá dva pracovní listy. Na prvním listě budou čtyři obrázky a čtyři charakteristiky – squatu, slumu, ghetta a drogového doupěte. Žáci budou pracovat ve dvojicích a přiřazovat definice ke správnému obrázku.

Po splnění úkolu si žáci společně s učitelem projdou jednotlivé odpovědi a v případě špatné odpovědi si odpověď opraví. Následuje druhá část pracovního listu s ukázkou a otázkami k ní. Součástí druhé části textu je i křížovka, která obsahuje literární pojmy na opakování. Myslíme si, že žáci 8. a 9. ročníku, kterým se tento pracovní list určen, zvládnou bez problémů malé zopakování, některé pojmy se mohou hodit i u přijímacích zkoušek a tak je dobré je žákům připomenout. V hlavní části práce bude tajenka a celá křížovka nevyplněná. Vyplněnou křížovku se správnými odpověďmi zařazujeme do příloh.

Následně povede učitel s žáky diskuzi o momentální situaci squatů a ghett v České republice a budou se snažit společně najít řešení. V poslední části hodiny budou žáci náhodně rozděleni do skupin, kdy se jedna skupina bude squatterů zastávat (např. proto, že se díky squatům nepotulují squatteři po ulicích, nádražích, apod.; často jsou díky squatterům využity prostory, které jinak chátrají; v některých zemích je squatterství legální, apod.) a druhá skupina bude proti (ničení cizího majetku). Učitel se bude snažit diskuzi umírnovat, protože předpokládáme, že toto téma může být ožehavé.

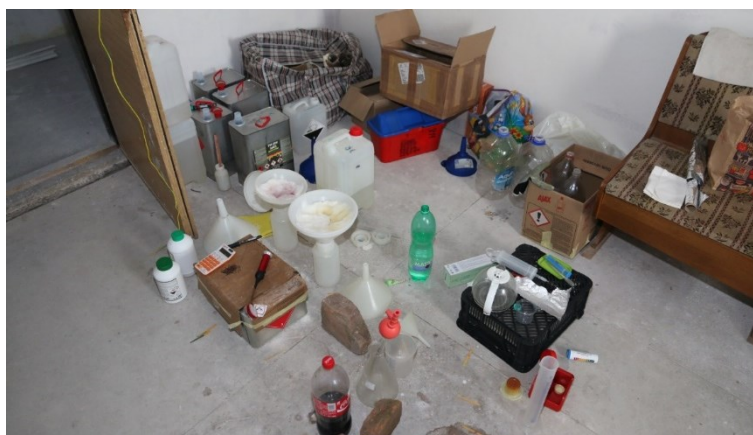
7.2.2 Pracovní list

1.

Obrázek 4, Ghetto 4; foto: Vojtěch Marek

2.

Obrázek 5, Drogové doupe 5; foto: Policie ČR

3.

Obrázek 6, Squat 6; foto: National News and Pictures

4.

Obrázek 7, Slum 7; foto: Habitat for Humanity UK

Přiřaď definici ke správné fotografii.

- A. Squat je obsazená opuštěná budova nebo neobývaný pozemek (obvykle obytný), které squatter nevlastní, nemá v nájmu nebo nemá zákonné povolení k užívání. Obsazený objekt bývá obvykle využit pro kulturní a společenské aktivity, často spojené s politickým protestem. V některých zemích je squatting legální.³⁰
- B. Slum [slam] je podle definice OSN chudinská čtvrť z improvizovaných a obvykle nelegálně postavených chatrčí. Slumy se nacházejí hlavně na předměstích velkoměst v rozvojových zemích Afriky, Asie a Latinské Ameriky.³¹
- C. Ghetto je část města, kde žijí lidé stejného náboženského, národnostního či rasového původu a to buď dobrovolně, nebo nedobrovolně. Většinou byla tato menšina vykázána do této části města většinovým obyvatelstvem. Tzv. Židovská ghetta existovala už od raného středověku, během 19. století byla díky rozvoji společnosti rušena. Uzavřená ghetta znovu zavedli ve 20. století nacisti. Dnes se společnost opět snaží o jejich rušení, přesto existují po celém světě (USA, Německo, Francie).³²
- D. Drogové doupe může být v podstatě jakákoliv budova (stáje, garáž,...) či obydlí (rodinný dům, chata,...), kde se scházejí či bydlí uživatelé drog. Mnohdy bývají tyto domy a byty bez jakéhokoliv vybavení, protože drogově závislí rozprodávají svůj majetek, aby měli z čeho drogu zaplatit. Často se v těchto doupatech nachází i tzv. varna.

1. Přečtěte si následující ukázkou:

³⁰ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Squatting> [použito 13. 05. 2020]

³¹ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Slum> [použito 13. 05. 2020]

³² <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ghetto> [použito 13. 05. 2020]

„Pak pro mě přišel Očko.

„Žiješ dál, ale vidět nejsi. Droga tě udělá osamělou a neviditelnou. Pojď se mnou. Napravíme to. Vrátime tě,“ řekl...

Nevěřila jsem. Utíkala jsem k rodičům. Řvala na ně. Neslyšeli. Vyběhla jsem ven a skočila pod auto. Nezastavilo, nevidělo...

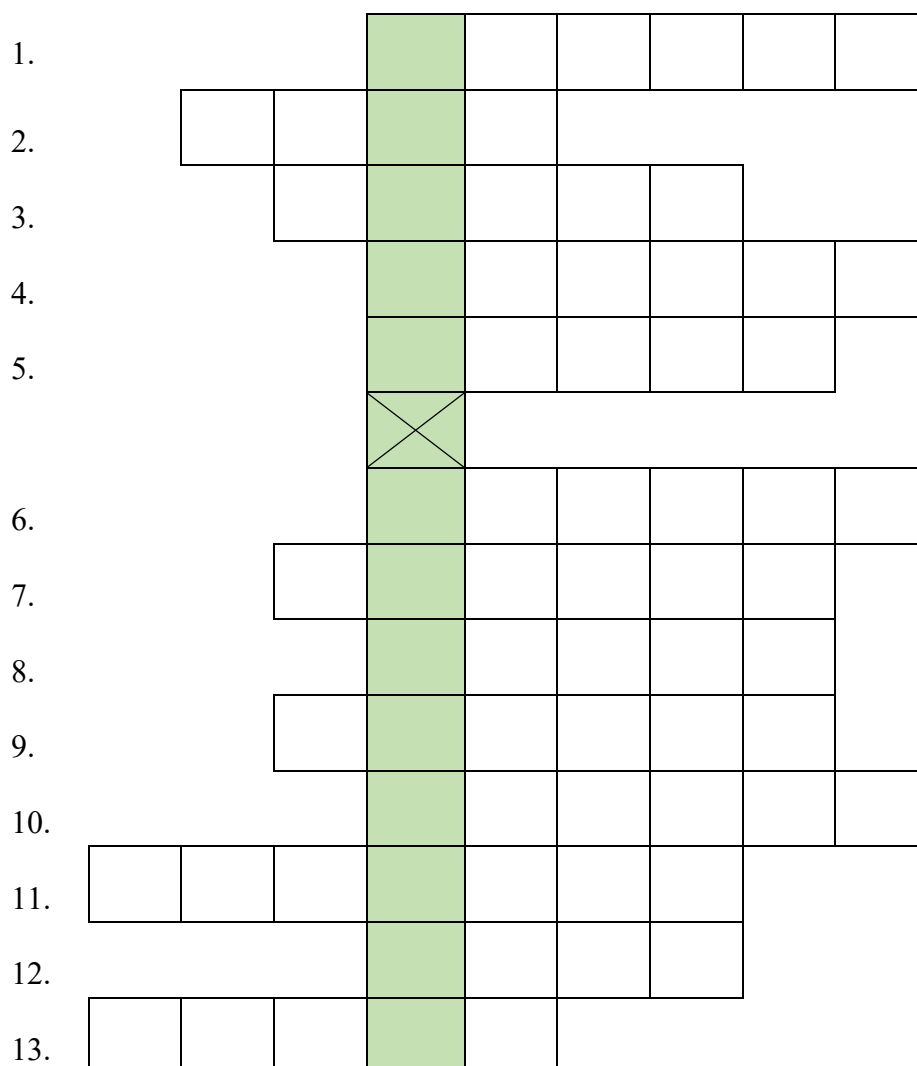
Šla jsem sem. Žiju tu. Se stejnýma. Nezahlídnutelnýma. Rozumíme si. Učíme se žít. Znova se snažíme najít smysl života bez kamarádů. Je to těžký. Nevzdáme to! Pro koho?! Pro ty, co nás už jednou zavrhl? Ne, pro sebe! Páč jsme mladý. Máme právo začít ještě jednou. Pochopit. Sžít se s okolím... Až budeme připravený, čeká nás vysvobození. Návrat. Objevíme se. Ukážeme jim, že nejsme odepsaný. Něco dokážeme...

Aspoň tak to říkají oni. Ale chceme to my? Ne, my chceme smrt. Už jednou jsme si ji zvolili. Proč začínat znova, když pomalu přicházel spásnej konec? Život bez drog je na nic. Neumíme bez nich žít a ani nechceme. Myslíme furt na ně a vždycky budeme...“

2. Jakým stylem je psána ukázka? Jak na vás působí?
3. Jedná se o ukázku s dějem nebo bez děje?
4. Jak se liší názor ostatních na drogově závislé od jejich názoru?
5. Zkuste na základě ukázky předvídat, jestli se hlavní hrdince povede léčba.
6. Kdo může být Očko?
7. Pojmenujte hrdinku.
8. Převeďte věty jednoduché do souvětí.
9. Jak se text změnil?
10. Který z textů je vám bližší? A proč?
11. Vyberte z textu dvě věty, které vám přijdou jako nosné a nejdůležitější v celém textu.

12. Zopakujte si některé literární pojmy a vyluštěte křížovku. Doplňte tajenku:

Literární ukázka popisuje _____ hlavní hrdinky.

1. básnictví 2. jeden řádek básně 3. strašidelný příběh 4. obraz ideální společnosti v literárním díle 5. jméno autora Božské komedie 6. Biblická postava, která vyvedla Židy z Egypta 7. znak, který zastupuje obecný pojem 8. postava Jaroslava Haška 9. výpustka, vynechání části textu 10. nápis na hrob 11. záznam historických událostí 12. nejslavnější bajkář 13. literární druh, výpravná literatura

13. Přečtěte si následující ukázkou:

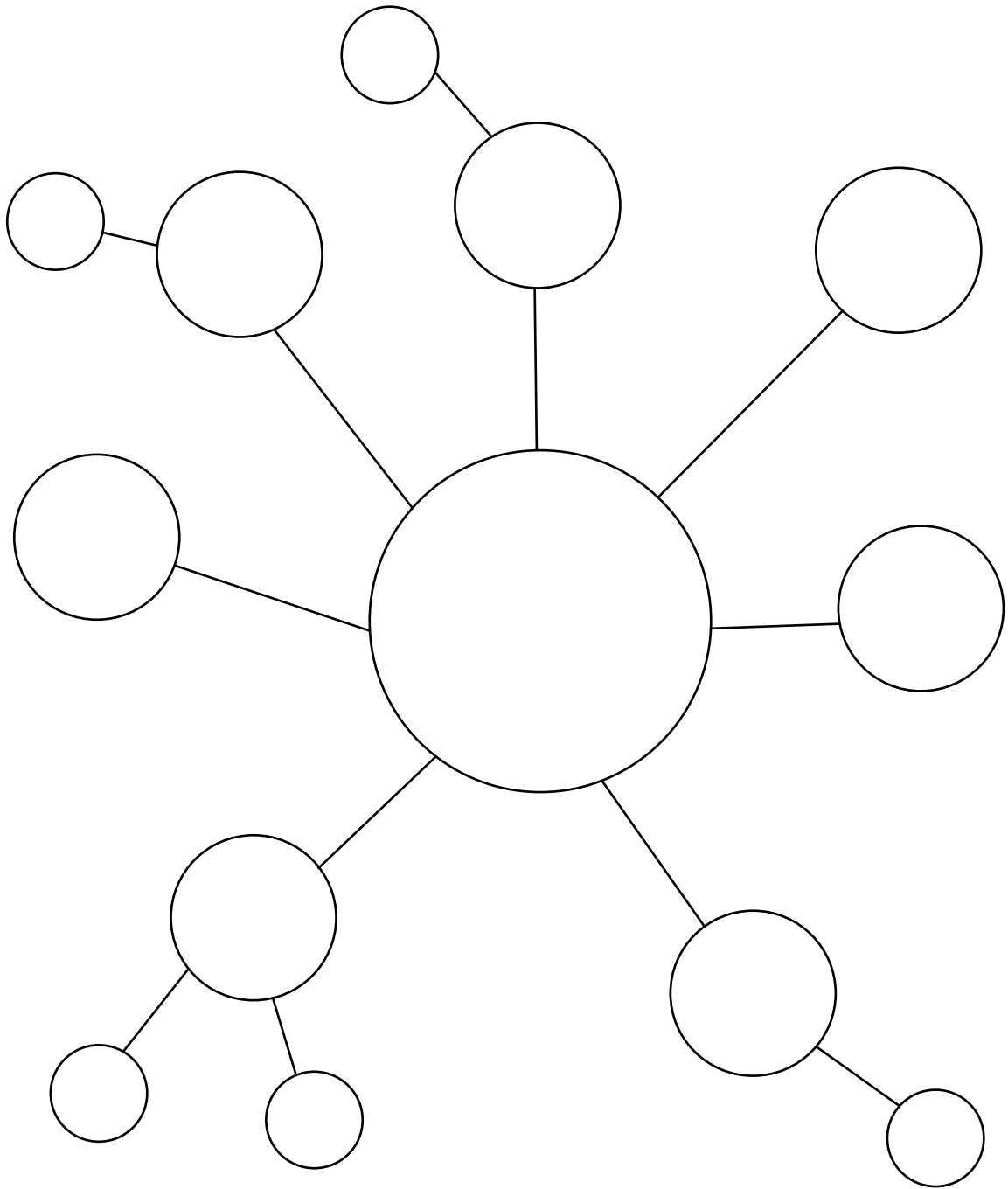
„Když se podívám zpátky, přesně do puntíku vím, proč jsem drogy začala brát. Musela jsem začít fetovat, abych našla samu sebe a lidi podobný mně. Abych si uvědomila, co chci v životě dělat, a co ne. Abych poznala sílu opravdového přátelství a lidi, který se jen tvářej jako kamarádi, prostě ze svého života vykopla. Abych se naučila vidět všechno tak, jak to

je... Jsem závisle nezávislá. Proč zastavovat svět, když je to teď super a konečně se všechno rozjíždí?“

14. Zhodnoťte, jaký měla hlavní hrdinka úmysl, když začala brát drogy.
15. Vysvětlete vlastními slovy větu „Jsem závisle nezávislá.“ Jak ji chápete?
16. Porovnejte mezi sebou druhou část první ukázky a druhou ukázkou. Hrdinka v obou případech mluví o motivaci k braní drog. Jak se ale změnila?
17. Napište krátký realistický popis, jak si představujete, že vypadá squat pro drogově závislé. Navažte na první větu v rámečku.

Na zemi je špína a prach, všude se válí zbytky jídla a kusy oblečení, propocené a špinavé, uprostřed toho všeho pár matrací. ...

18. Autorka je Češka. Jaká tvrdá droga je v ČR „nejoblíbenější“?
19. Vyhledejte si na internetu, jestli máme v ČR squaty a kde.
20. Vzpomeňte si na hodiny Výchovy k občanství. Existují v ČR instituce, kam se může drogově závislý obrátit? Jaké to jsou?
21. Do předpřipravené myšlenkové mapy doplňte pojmy, které vás napadají v souvislosti s textem či s jeho tématem. Doplňte pojmy tak, abyste nemuseli měnit strukturu myšlenkové mapy.

8 Egoni Scaar – Ostrov polámaných panenek

8.1 Stručný obsah literárního díla

Egoni Scaar je mladá česká autorka (narozena 1991), která momentálně žije v Brně, kde studuje vysokou školu. *Ostrov polámaných panenek* (2014) je její prvotinou. Jak sama uvádí v prologu knihy, napsala ji pro svou kamarádku Nikole N., která v roce 2011 dobrovolně odešla ze světa. Kniha je souborem několika příběhů a osudů. Vypráví životní příběhy lidí, kteří jsou nějak spjati s klinikou pro duševně choré, která není blíže specifikovaná, ale přezdívá se jí Ostrov. Kapitoly se nazývají podle jmen vypravěčů, např. Bethany, Joshua, Sára a podobně. V druhé části knihy pak vypráví i Liam Brigham, který je ředitelem Ostrova.

Kapitola první – Bethany. Bethany je mladá dívka z Anglie, z matčiny strany má aristokratický původ a její otec, Australan, má velmi dobré pracovní místo. Otec její matku poznal na dostizích a dlouho jí nadbíhal, Bethanina matka nakonec podlehla jeho svodům, ale vdala se spíš z rozumu a z donucení jejího otce. K manželovi neměla žádný vztah a po narození Bethany se vše ještě zhoršilo – diagnóza: poporodní deprese. O Bethany se tedy celý život starala chůva nebo její osobní strážce. Matka od nich po čase utekla a vrátila se, až když umírala na rakovinu. Otec zklamaný životem začal čím dál více času trávit v práci a Bethany poslal na internátní školu do USA. Mladá Bethany přišla o vše, co znala.

Na internátě se díky neomezené kreditní kartě stala velmi populární a zde začaly její problémy s alkoholem a prášky. Aby si neustále udržovala štíhlou linii, přestala Bethany jíst, zato ale polykala desítky prášků – na uklidnění, na povzbuzení, na spaní, různá laxativa apod. Po určitém čase už ani nevěděla, který je který, rozeznávala je jen díky barvě.

Když bylo Bethany 16, odstěhoval se její otec zpátky do Austrálie, když jí bylo 19, zemřel. Bethany už neměla možnost se s ním setkat. Otec jí však odkázal nemovitosti i spousty peněz. Bethany si koupila byt v New Yorku, kde si jí všimly i modelingové agentury a stala se z ní modelka. Tlak módních domů a agentur nahnal Bethany do náruče poruch příjmu potravy a alkoholu. Kvůli alkoholu ji vyhodili z práce a tak se jednoho večera Bethany předávkovala všemi možnými léky, které ve svém bytě našla.

Kapitola druhá – Joshua. Joshua byl malý chlapec s velkou smůlou. Už jako dítě zažíval fyzické a psychické týrání ze strany svého otce a byl svědkem každodenního násilí, které otce páchal na matce. Jednoho dne to však otec přehnal a matku zabil.

Joshua se dostal do jednoho z dětských domovů a dlouhou dobu čekal na svou matku, pokaždé když se dostal do pěstounské rodiny, chtěl hned zpátky do domova, aby svou matku nezmeškal. Po čase i Joshuovi došlo, že jeho matka se už nikdy nevrátí a zůstal u pěstounů Darlli a Phila. Vše vypadalo nadějně, měl vlastní pokoj, Darlli s Philem byli velmi milí a hodní, Darlli se dokonce podařilo otěhotnět a tak očekávali příchod dalšího člena rodiny.

Jednoho večera se však otevřely dveře Joshuova pokoje a v nich se objevil Phil, zamkl za sebou a Joshuu znásilnil. To se poté dělo noc co noc, dokud Joshua neutekl z domova ve svých 16 letech.

Kapitola třetí – Sára. Sára je mladá slečna, kterou už od mala trápí rozporuplné pocity. Ráda na sebe strhává pozornost, ale když už se na ni všichni dívají, tak dostane záchvat úzkosti. Když dostane podobný záchvat v jedenácti letech u jedné z rodinných večeří, uteče na půdu, dokonce křečovitě svírá salátovou vidličku, kterou zapoměla odložit. Così jí probleskne hlavou a najednou má salátovou vidličku zapíchnutou ve svém stehně, cítí bolest, ale i úlevu. Kvůli pocitu úlevy se začne řezat pravidelně.

Když je starší, začne zpívat v metalové kapele, kde pozná Griga, který ji velmi přitahuje. Grig se však rodičům pro svůj vzhled a pověst nezamlouvá. Vše se ještě zhorší, když se Sára, na pohřbu dědečka, začne nekontrolovatelně smát. Všichni zúčastnění ji odsoudí a opovrhují jí. Když z pohřební síně uteče, zhroutlí se. Její bratr ji však odveze do nemocnice.

Tam doktoři odhalí její sebepoškozování a přijdou s tím, že Sára je sice po fyzické stránce naprosto v pořádku, ale trpí bipolární poruchou. Naordinují jí medikaci na utlumení a doporučí ambulantní docházení do Ostrova.

Kapitola čtvrtá – Alan. Alan byl prototyp kluka, kterému bohatství spíše uškodilo. Už jako velmi mladý začal drogy brát a také prodávat. Párkrát za to schytl pár ran a jednou byl i postřelený, to ho však neodradilo a naopak ještě více navnadilo do „gangsterského“ života.

Drogy prodával v čím dál větším měřítku, byl však zárukou kvality a proto se časem stal známou osobností – chodily k němu pro dávku celebrity ale i úplné nuly z ulice. Jak sám přiznává, jeho největší chybou bylo, že své zboží zkoušel a příliš. Stal se závislým a překupnicí o něj přestali mít zájem. Z vrcholu padl na úplné dno, přišel o všechno a zůstal na ulici.

Dlouhou dobu mu dělala společnost jedna dívka, podle nepsaných pravidel ulice si neřekli ani jména, takže to pro něj byla prostá „společnice“. Dívku potkal, když byl na ulici už

několik měsíců. Byla mladá a krásná, ale časem se na jejím vzhledu začal podepisovat život, který vedla – drogy a prostituce. K tomu všemu se přidalo ještě její těhotenství, které však ukončil bolestivý potrat.

Jednou v noci, když se Alan probudil a hledal svou společnici, našel ji pohozenou mrtvou v temné uličce. Byl vystrašený z jejího mrtvého nicneříkajícího pohledu. Snažil se upozornit kolemjdoucí, ale ti se mu vyhýbali a měli ho za blázna. Nakonec přece jen dorazila policie a nejprve podezřivali ze smrti společnice Alana. Nakonec pitva prokázala, že dívka zemřela následkem potratu a Alana pustili z policejní stanice. Ten se už na ulici nevrátil. Zamířili do kostela.

Kapitola pět – Ronnie. Ronnie je mladá dívka, která nezná skoro nic, než cestování. Její matka prochází různými vztahy a od nich pak i utíká. Když se Ronnie s matkou konečně zabydlí ve Smeatonu, tak si Ronnie zlepší prospěch ve škole a najde si přátele – dvojčata Adama a Thomase. I její matka si najde partnera – Ronnienina dějepisáře pana Smitha. Když pan Smith požádá Ronnieinu matku o ruku, zpanikaří a opět se musí stěhovat. Odstěhují se do Edmontonu, kde si Ronnie čím dál víc uvědomuje, že k jednomu z dvojčat – Adamovi – cítí něco víc, než jen přátelství.

O prázdninách se Ronnie i s matkou vydají na výlet do Smeatonu. Ronnie potěší, že dvojčata také přijedou na prázdniny. Adam si však z vysoké školy přivezl i přítelkyni a Ronnie tím zlomil srdce. Proto se Ronnie rozhodne, že i přes to, že její matka zůstane s panem Smithem v Smeatonu, ona se vrátí do Edmontonu. Tady začne na vysoké škole studovat klinickou psychiatrii a po nějaké době dostane nabídku na práci v Ostrově.

Kapitola šest – Liam Brigham. Ředitel psychiatrické kliniky s obsedantně kompulzivní poruchou. Sám to považuje za trochu zvláštní, nicméně kdo může jeho pacientům rozumět lépe, než někdo, kdo má vlastní zkušenosti s poruchami.

Svěřuje se se svým životem, který od začátku ovlivňovala obsedantně kompulzivní porucha. Díky svým zajatým rituálům však zvládl vystudovat psychologii i psychiatrii a stal se ředitelem Ostrova. Popisuje své běžné dny na Ostrově, sezení s pacienty, kdy ho jeden z nich zaujal – Tyler DeLucca. Mladý voják s italskými kořeny, který po příjezdu z Afghánistánu napadl jiného muže v baru. Po několika sezeních s Tylerem zjišťuje, že Tyler trpí tzv. válečným syndromem, tedy posttraumatickou stresovou poruchou.

Kapitola sedm – Tyler DeLuca. Výše zmíněný voják nám vypráví svůj příběh z jiné perspektivy. Vypráví o svém dětství v Little Italy v New Yorku, o tom, proč se rozhodl vstoupit do armády, o smrti svého bratra a svých kolegů ve válkách v Africe, Iráku a Afghánistánu. Zápisy ve formě sezení s doktorem Brighamem nám přinášejí vhled do duše obou aktérů. Doktor Brigham zjišťuje, že s Tylerem mají leccos společného.

Kapitola osm – Bethany II. Bethany se kvůli pokusu o sebevraždu dostala do Ostrova. Začali tady řešit i její bulimii a závislost na alkoholu a prášcích. Bethany popisuje systém a život v Ostrově. Rozdělení pacientů podle závažnosti jejich poruchy (sama to nazývá jako kasty), zasedací pořádek v jídelně nebo denní program se sezeními či procházkami.

Bethany si jednou všimne, že v Ostrově přibyla nová pacientka. Zaujme ji to a snaží se o ni dozvědět se více. Popisuje ji jako éterickou, skoro až neviditelnou bytost, kterou snadno přehlédnete a která se jí, kdykoliv ji zahlédne, ztratí z dohledu. Nakonec na jednom ze sezení s doktorkou Veronicou (Ronnie) zjistí, že se její Siráel ve skutečnosti jmenuje Abigail.

Kapitola devět – Abigail. Abigail žije v domě se svou sestrou a rodiči. S otcem a sestrou si příliš nerozumí, jedinou oporou jí je matka. Abigail před svou rodinou skrývá velké tajemství – je lesba. Nechce se s tím svěřit, protože její otec je netolerantní homofob. Když jí ale jednoho dne rodina připraví „domluvené“ rande s jedním z jejich kamarádů gayů, musí s pravdou ven. Její otec se předvede jako skutečně zlý a odporný homofob a Abigail utíká z domova.

Uchyluje se do jednoho ze squatů, kde nachází přátele. Po čase jí ale docházejí peníze a musí se uchýlit k prostituci. Aby na takovou hrůzu zapoměla, začíná s alkoholem a drogami. Díky tomu, že je krásná si jí všímají muži i ženy z vyšších vrstev a tak nemá nouzi o peníze, někdy je od nich dostane, někdy je musí ukrást z peněženky, když ráno odchází z večírku.

Při takovém způsobu života se stávají nehody, a tak Abigail zjišťuje, že kromě toho, že s jedním z těchto mužů otěhotněla, je i HIV pozitivní.

Kapitola deset – Sebastian. Mladý prostitut, který si nechává říkat Sunshine. K obživě prostitucí ho dohnala situace. Z dětství si nic nepamatuje, zřejmě utekl z domova, nechodil do školy a tak nemohl sehnat žádnou pořádnou práci.

Sebastian trpí výpadky paměti a někdy i výpadky vědomí. Při posledním výpadku ho našla policie a odvezli ho do nemocnice. Personál nemocnice si myslel, že jde o dalšího feťáka, který přebíral, ale když nenašli žádné vpichy, začali Sebastianův zdravotní stav řešit.

Když se Sebastian probral, začali se vyptávat, kdo je, jak se jmenuje, odkud pochází, kde má rodinu apod. Sebastian si nic ze svého dětství nepamatoval a tak jim sdělil pouze to, co věděl. Policie mu sdělila, že se nejmenuje Sebastian, ale Joshua. Našli ho v databázi pohřešovaných podle DNA. Sebastian jim ale nevěří. Nakonec přijde doktor Brigham a Sebastianovi vysvětlí, že trpí epilepsií, která je vedlejším příznakem disociativní poruchou osobnosti, tedy že se v jeho těle střídá více vědomí.

Kapitola jedenáct – Alan II. S Alanem jsme se seznámili už výše. Dal se na cestu pokání a stal se ošetřovatelem v Ostrově. Začal se přátelit se Sunshinem a vypráví nám dál příběh Abigail. Abigail po tom, co zjistila, že je těhotná, se vrátila zpátky k rodině. Její matka jí podporovala, ale otec ji ještě víc nenáviděl. Znovu z domu odešla a ubytovala se v azylovém domě pro osamělé matky. Když začala rodit, zavolala své matce. Ta se nadšená vydala na cestu, ale jela příliš rychle a měla nehodu, na jejíž následky zemřela.

Kapitola dvanáct – Sára II. Sárina hospitalizace v Ostrově byla úspěšná. Dostala medikaci na tlumení bipolární poruchy a začala během hospitalizace i malovat a šít, tím se snažila utlumit své excesy. Díky malování v sobě objevila talent a tak začala malbu a sochařství studovat. Během studia se sblížila se svým profesorem, se kterým později zplodili i dvě krásné děti Hope a Destiny.

Kapitola třináct – Tyler DeLucca II. I po propuštění z Ostrova musí Tyler docházet na sezení k psychologovi, díky zápisům ze sezení se dozvídáme, že se Tylerův stav opravdu zlepšil. Žádné noční můry, agresi zvládá skvěle, opravuje vztahy se svou rodinou a dokonce si pořídil i psa.

Kapitola čtrnáct – Bethany III. Bethany se po léčbě v Ostrově vrací do svého bytu v New Yorku. Díky tomu, že má svěřenecký fond, se rozhodla investovat spoustu peněz na pomoc osamělým matkám na památku Abigail. Během těch pár týdnů, které s Abigail strávila, se do ní hluboce zamilovala. S bolestí vypráví, jak pokračoval její osud.

V porodnici pojmenovala svého malého zdravého chlapce Brian. Prvních pár dní vypadalo vše v pořádku, o smrti matky neměla ani ponětí. Když ale zavolala domů, aby oznámila, že se narodil zdravý chlapec, zvedl telefon otec. Řekl jí, že matka měla kvůli ní nehodu a pohřeb už proběhl. Abigail byla zdrcená. O to horší pak bylo, když přišli lékaři s tím, že Brian je HIV pozitivní a kvůli oslabené imunitě se jeho stav rapidně zhoršuje. Zemřel ve věku osmi dní.

Z nemocnice pak byla propuštěna, ale jelikož neměla kam jít, pokusila se spáchat sebevraždu na veřejných toaletách. Někdo ji ale našel a tak byla převezena do Ostrova, kde se potkala s Bethany.

Abigail propustili z kliniky tři týdny po Bethany. A o další dva týdny později byla nalezena mrtvá. Spáchala sebevraždu.

Kapitola patnáct – Liam Brigam II. Doktor Brigham rekapituluje případy, které ve své kariéře pokládá za důležité – prohraný případ s Abigail, šťastný konec Tylera DeLuccy nebo zajímavé osobnosti Joshuy/ Sebastiana.

8.2 Návrh na didaktické využití ve výuce

8.2.1 Metodický list

1. Vzdělávací oblast, obor, průřezové téma nebo vyučovací předmět:

Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura

2. Ročník

8.-9. ročník

3. Cíl(e) základního vzdělávání, kterého je ve vyučovací jednotce dosahováno:

Žák si osvojí strategii pro vyhledávání nejpodstatnějších informací v textu.

Žák vyvozuje závěry o tom, jak bude příběh pokračovat, podle indicií v textu.

4. Klíčové kompetence, které jsou rozvíjeny ve vyučovací jednotce:

Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

5. Použité metody:

Práce s textem, čtení s předvídáním, vyhledávání informací na internetu/ v literatuře, práce s obrazovým materiálem

6. Popis vyučovací jednotky:

Vyučující rozdává každému žákovi dva pracovní listy, jeden s tabulkou předpovědí a druhý s texty (v této práci jsme oba dva listy spojili do jednoho pracovního listu). Ti vyučující, kteří metodu čtení s předvídáním využijí poprvé, vysvětlí žákům systém metody a pravidla (v této práci shrneme systém a pravidla čtení s předvídáním v kapitole 3. 1. 4).

Jako první úkol musí žáci vyluštit název knihy z obrázků a poté si na internetu vyhledat jméno autorky. Další úkoly už jsou spjaté s textem a s tabulkou předpovědí. Ukázka 4 už se k tabulce předpovědí nevztahuje, vztahují se k ní jiné otázky spojené

s pokřiveným pohledem módního průmyslu na ženské tělo a dnešní ideály krásy. Předpokládáme, že ne všichni učitelé jsou zběhlí v sociálních sítích, a tak by si při přípravě hodiny měli zjistit něco o modelech, influencerech či youtuberech, kteří jsou kritizováni za svůj vzhled a za podsouvání nereálných fotografií mladým lidem. Často si fotografie upravují a hlavně dívky pak trpí komplexy méněcennosti nebo se dostanou až k poruchám příjmu potravy. Jedná se například o sestry Kardashianovy či modelku Bellu Hadid. Učitel může žákům ukázat instagramový účet <https://www.instagram.com/celebface/>, kde jeho tvůrci dávají do původního stavu upravené fotografie celebrit. Stejně tak může posloužit virální video z roku 2013 od společnosti Dove, ve kterém si před objektiv sedne úplně obyčejná žena, po úpravě maskérů a ve Photoshopu z ní ale udělají supermodelku na své billboardy (<https://www.youtube.com/watch?v=KN2yunRynks>).

8.2.2 Pracovní list

1. Vylušti podle obrázků název knihy, ze které pochází ukázka.

Obrázek 8, Ostrov 10; foto: Pinterest.com

Obrázek 9, Polámaný 9; foto: pixabay.com

Obrázek 10, Panenky 8; foto: Muzeum a galerie Hranice

- 1) _____ (podstatné jméno, 1. pád, číslo jednotné)
- 2) _____ (přídavné jméno, 2. pád, číslo množné)
- 3) _____ (podstatné jméno, 2. pád, číslo množné)

Název knihy je _____ od spisovatelky _____.

2. Následující text bude rozdělen na části (ukázka 1, 2 a 3). Před přečtením úryvku si zapište do přiložené tabulky vaše předpoklady o tom, jak se bude příběh dál vyvíjet, na čem staví vaše předpoklady (tj. argumenty, proč si to myslíte) a po přečtení pak doplňte do poslední kolonky to, co se skutečně v úryvku stalo.

Část textu	Jak se bude příběh vyvíjet?	Proč si to myslíte?	Co se opravdu stalo?
První část textu			
Druhá část textu			
Třetí část textu			

3. Přečtěte si ukázkou 0. Z ní pak vyvoďte závěry do k první části textu do tabulky.

Ukázka 0

„Bylo mi třináct, když jsem se poprvé opila. Holky ze starších ročníků nás bohatší než bohaté pozvaly k nim na pokoje na soukromou párty. Nějak se jim tam podařilo propašovat i kluky. Trochu **zelených** smícháme se **žlutými** a pár **modrými**. Polknout. Zapít to. Takové množství ***** se na sucho polyká opravdu těžce. Někdo mi podal kelímek. Bylo mi jedno, co v něm je. Vypila jsem to najednou. Nejsem sama, ti lidé tady mě milují. Chtějí mě u sebe. Dotýkají se mě. Mluví se mnou. Vnímají mě. To bylo to nejdůležitější. Na stolku jsem sebrala další kelímek a opět si vylila celý jeho obsah do krku. Pálilo to. Rozkašlala jsem se. Potřebovala jsem to zapít. Hledala jsem nějakou flašku s vodou, ale žádná tam nebyla. Cerri mi podala skleničku s tím, že je to džus. „

4. Co znamenají zvýrazněná slova v textu?

5. Doplňte slovo místo hvězdiček.

6. Přečtěte si ukázkou 1. Zkontrolujte, jestli se váš odhad shoduje s tím, co se skutečně stalo, a po přečtení doplňte do tabulky váš odhad událostí v ukázce 2.

Ukázka 1

„Chutnal zvláště. Vlastně to bylo dobré. Chutnalo mi to. Chtěla jsem další. A další. A další. Pak jsem nechtěla už nic. Amanda mě odvedla na záchod a podržela mi vlasy, když jsem zvracela. Cerri se na mě přišla podívat, ale když zjistila, že jsem více méně v pořádku, odešla s jedním klukem někam pryč. Bylo mi strašně zle, ale nebyla jsem sama. Starali se o mě – chvíli. Když jsem byla zase v pořádku, Amanda mě odložila v koutě pokoje a odešla se bavit. Odněkud se objevil celkem milý kluk s lahví něčeho zlatavého. Nalil mi. Usrkla jsem. Bylo to hořké. Chvíli jsem si na tu chuť zvykala a pak to všechno polknula. Nalil mi dalšího panáka. Ještě jednoho. Pak se mě zeptal, kolik mi je. Měl ruku kolem mých ramen, hlavu jsem si opírala o jeho vypracovaný hrudník.“

7. Přečtěte si ukázkou 2. Zkontrolujte, jestli se váš odhad shoduje s tím, co se skutečně stalo, a po přečtení doplňte do tabulky váš odhad událostí v ukázce 3.

Ukázka 2

„‘Třináct.’ Ztuhnul. Neohrabaně odsunul svou ruku a překlopil mě na druhou stranu a opřel o zeď. ‚Třináct, sakra, já tu na tebe plýtvám nejlepší chlast a tobě je jen třináct. Jdi se bodnout, káčo.‘ Odešel. Všechno se začalo zatmívat. Svět se kolem mě točil. Bylo mi strašně zle. Doklopýtala jsem na záchod, sesunula se k zemi. V zrcadle na dveřích jsem se uviděla. Rtěnka rozpatlaná, oční stíny se rozpily a mísily se v černé slzy stékající mi po tvářích. Byl to úděsný pohled. Má pleť byla jako voskový papír. Jen z pohledu na mě mi bylo zle. Ulepené vlasy se mi přilepily na čelo. Rozbrečela jsem se. Silná bolest v žaludku vyprovokovala další vlnu zvracení. Byla jsem unavená, opilá, zhnusená sama sebou. A sama. Usnula jsem.“

8. Přečtěte si ukázkou 3. Zkontrolujte, jestli se váš odhad shoduje s tím, co se skutečně stalo.

Ukázka 3

„Druhý den jsem se vzbudila ve svém pokoji. Bylo mi zle. Hlava mi třesla. Nedokázala jsem pořádně zaostřit. Rychlé pohyby mě vyděsily a světlo se mi vpalovalo do sítnice. Bylo mi vážně zle.“

Kdo mě odnesl do postele? Kdo mě vysvlékl ze špinavého pozvraceného oblečení a uložil jen tak ve spodním prádle do nadýchaných polštářů? Kdo mě přikryl? Kdo otevřel okno? Kdo mi přichystal velkou sklenici s vodou spolu s acylpyrinem a ještě něčím dalším? Kdo?

Nebyla jsem schopna řešit tyto otázky. Bylo mi to jedno. Někdo to udělal. To stačí. Někdo se o mě postaral. Nenechal mě na záchodě, abych se vzbudila uprostřed vlastních zvratků. Někdo projevil zájem a postaral se. To stačí. Mně to stačí.“

9. Hlavní hrdinka se jmenuje Bethany. Zkus z ukázky posoudit, jestli má kolem sebe přátele, na které se může spolehnout.
10. Ve všech ukázkách se prolíná Bethanina touha po pozornosti a péči. Myslíš, že to vychází z jejího dětství? Pokud ano, tak co se v její dětství odehrávalo?
11. Zkus odhadnout, jestli Bethany po této zkušenosti s alkoholem už nikdy pít nebude nebo jestli byla tato zkušenost jen první z mnoha.
12. Přečti si ukázkou 4.

Ukázka 4

„Žila jsem jen okamžikem. Přesně jsem dodržovala své zaběhlé stravovací návyky. Nějaká divná ženská na mě před agenturou křičela, že **jsem nezdravá a že vraždím krásu mladých děvčat**. Neměla jsem ponětí, o čem mluví. V mé posteli se střídali muži jako barvy na semaforu. Když mě jeden přestal bavit, vzala jsem si jiného. Taková je moc bohatství a slávy. Když něco chcete, dostanete to. Bohužel to neplatí o všem. I když jsem kolem sebe stále někoho měla, cítila jsem se jako vytržená. Chtěla jsem se toho pocitu zbavit. Ve svém jídelníčku jsem postupem času nahradila vodu šampaňským a vodkou s džusem. Začínala jsem mít úděsné představy a vynořovaly se mi vzpomínky na matku. Chtěla jsem tomu uniknout. Pila jsem víc. Brala víc prášků. Už mi bylo jedno, který na co je. Už jsem ani nevnímala, že zelený je zelený a žlutý je žlutý. Byly to vitamíny a já byla nemocná. Potřebovala jsem je.“

13. V textu je zvýrazněna část věty. Co tím ona žena myslela?
14. Trvá stejný problém pořád nebo se v módním průmyslu něco změnilo? Znáte nějaké modely(ky), influencery(ky) nebo bloggery(ky), kteří jsou kritizováni za to, jak se prezentují na sociálních sítích?
15. Modelky jsou agenturami a módními domy nuceny držet drastické diety, mnoho z nich si pak vypěstuje tzv. poruchu příjmu potravy (PPP) – jaké to jsou a jaké jsou jejich znaky? Dají se léčit, a pokud ano, jak léčba probíhá? Jaká je u PPP mortalita?

16. Ideál ženské krásy se v průběhu staletí mění. Zkuste zapátrat v literatuře či na internetu, jaký byl ideál ženské krásy např. v pravěku, a srovnejte to s dnešním ideálem krásy.

9 Michaela Duffková – Zápísník alkoholičky

V této části diplomové práce nepoužijeme „klasickou“ tištěnou knihu, nýbrž blog.

9.1 Stručný obsah literárního díla

Michaela Duffková je mladá česká bloggerka a spisovatelka. Její blog Zápísník alkoholičky získal v roce 2019 cenu Magnesia Litera za Blog roku. Autorka si zřídila facebookový profil, kde se ve formě příspěvků zpovídá ze svých alkoholových eskapád, léčby a návratu do běžného života.

Z Duffkové se stala alkoholička těsně po porodu. Se svým manželem se nastěhovali k jeho rodičům, což špatně snášela, protože si s nimi nerozuměla. K tomu se přidalo, že na mateřství nebyla úplně připravená. Hledala únik a tak začala pít.

Jak sama říká, začalo to nevině. Každý večer, když uložila dceru spát a manžel se ještě nevrátil z práce, vypila láhev vína. Začalo se to ale zhoršovat, pod vlivem si kvůli pádu ze schodů zlomila ruku, jednou dokonce přišla z nákupu tak opilá, že neuměla vyjít schody. Tenkrát ji pod schody našel její manžel, tchán a švagr. Rodina na ni začala naléhat, aby začala chodit na terapii. Duffková několikrát k psychologovi zašla, ale terapii nebrala vážně.

Dobrovolně se rozhodla jít na terapii až po tom, co byla pod vlivem dva dny a při pohledu na sebe do zrcadla se psychicky zhroutila. Nastoupila do stacionární léčby ve Střešovicích. Od října 2018 se pak rozhodla se svými zkušenostmi podělit s veřejností. Původně byl její blog anonymní, když ji ale začalo sledovat více než 12.000 lidí, rozhodla se na akci Scuhej únor v pražské Lucerně odhalit svou identitu.

9.2 Návrh na didaktické využití ve výuce

9.2.1 Metodický list

1. Vzdělávací oblast, obor, průřezové téma nebo vyučovací předmět:
Jazyk a jazyková komunikace – Český jazyk a literatura
2. Ročník
8.-9. ročník
3. Cíl(e) základního vzdělávání, kterého je ve vyučovací jednotce dosahováno:
Žák určuje vyprávěcí formu a časovou posloupnost literární ukázky a dokládá své tvrzení na textu.

Žák vytvoří definici alkoholismu a zhodnotí možnosti jeho léčby v České republice.

4. Klíčové kompetence, které jsou rozvíjeny ve vyučovací jednotce:

Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

5. Použité metody:

Práce s textem, vyhledávání informací na internetu/ v literatuře, práce s obrazovým materiálem, práce ve skupině, diskuze, dialog učitel - žák

6. Popis vyučovací jednotky:

Žáci jsou na začátku vyučovací jednotky rozděleni do dvou skupin. Učitel se snaží skupinu rozložit taky, aby byli v obou skupinách zastoupeni slabší i silnější žáci, aby skupina co nejlépe fungovala.

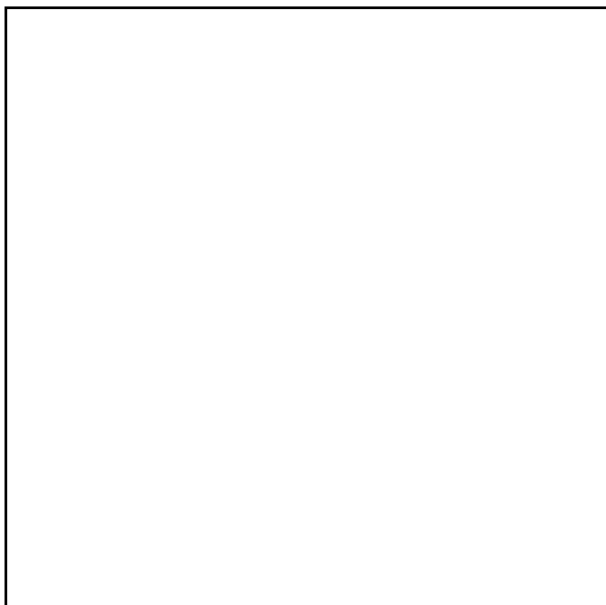
Nejprve žáci ve skupinách dostanou několik prázdných papírů. Mohou se i ve skupinách rozdělit podle toho, kdo umí malovat/ kreslit a kdo umí být kreativní slovem a rozdělit si úkoly 1 a 2.

Po tom, co dokončí kreativní část, ukáže učitel žákům skutečné logo blogu. Předpokládáme, že ústřední téma deníku/ zápisníku a lahve se bude prolínat výtvary obou skupin. Poté si žáci navzájem přečtou svá motta, každá skupina jich může vytvořit několik.

Při otázce na jiná kulturní díla s motivem deníku musí mít učitel některé názvy připraveny (*Deník Anny Frankové* (kniha), *Deník Bridget Jones* (filmy), *Upíří deníky* (seriál), *Deník malého poseřoutky* (kniha, audiokniha), *Deník princezny* (film), *Deníky* K. H. Máchy apod.). V otázkách ohledně definice alkoholismu, stacionáře apod. by měl mít učitel také určitý přehled.

Michaela Duffková byla pozvána i do několika talkshow a tak je zde i možnost žákům pustit některý z rozhovorů s ní (Show Jana Krause - <https://www.youtube.com/watch?v=QZ5Z-xpA4Cg>; Rozhovor pro DVTV - <https://www.youtube.com/watch?v=IPRDMw7BwVI>). Autorka také jezdí dělat přednášky např. na střední školy.

9.2.2 Pracovní list

Obrázek 11, Zápisník alkoholičky 11; foto: Michaela Duffková

1. Představte si, že jste ilustrátor přebalu knihy. Kniha se jmenuje Zápisník alkoholičky. Jak by podle vás vypadal přebal knihy? Do prázdného čtverce vytvořte logo/ obrázek.
2. Napište krátké motto (5 – 10 slov), které vás napadne při přečtení názvu knihy.
3. Výše vidíte logo blogu, se kterým budete pracovat. Když se na logo podíváte, co bude pravděpodobně obsahem blogu?
4. Zápisník může být i ve formě deníku, vzpomenete si na jiná kulturní díla (knihy, filmy, seriály) ve formě deníků?
5. Přečtěte si následující ukázkou.

„Narodilo se nám krásné zdravé dítě... Vše šlo, jak mělo. Když jsme šli z porodnice, manžel mě požádal o ruku. Kojila jsem jen krátce, asi měsíc nebo dva. Přesně si pamatuju, kdy jsem šáhla po láhvi poprvé, volala jsem mojí dlouholeté kamarádce, že se budu vdávat a ona mi řekla, že si není jistá, že přijde... Hrozně mě to rozhodilo. Sebrala jsem se a v rámci nákupu si koupila láhev vína. Večer jsem si sedla a vypila s přehledem dvě skleničky a šla spát. Od začátku jsem svoje pití tajila a schovávala láhve, ani nevím proč..

Můj vztah s manželovými rodiči byl poměrně komplikovaný, nikdy jsem si u nich nepřípadala, jako doma, nechtěla jsem tam být, a tak jsem si každý večer, když jsem uspala malou, dala skleničku, dvě, lahev... Manžel tenkrát na moje naléhání, že chci pryč

nereagoval, nechápal, co mi chybí a tak jsem po nějaké době už vzdala boj s ním o tom mluvit... Radši jsem si večer dala lahev a šla spát... Takhle to šlo nějakou dobu, kdy už ale manžel i jeho rodiče věděli, že něco není v pořádku. Udělala jsem pod vlivem pár scén manželovi, ke kterým měli často co říct. K výchově našeho dítěte měli taky od začátku spoustu dobrých rad... A pak po tom, co jeden večer nebyla lahev jedna, ale dvě jsem spadla ze schodů a zlomila si ruku... Přišla první návštěva psychiatra, kam jak jsem zjistila mě neobjednal manžel, ale tchán... První diagnóza - úlevové pití a antidepressiva. V tu dobu se ve mně motala směs spousty emocí, vztek, že sebou manžel nechává manipulovat, smutek, strach apod... Ale to byl všechno teprve začátek...“

6. V jaké časové posloupnosti autorka píše? Svě tvrzení doložte.
7. Jakou využívá vyprávěcí formu? Svě tvrzení doložte.
8. Zamyslete se nad tím, jaký vztah mají Češi k alkoholu?
9. Jak se společnost dívá na matky s malými dětmi, které pijí alkohol? Je to podle vás v pořádku nebo by neměly pít alkohol?
10. Co si představujete pod pojmem „úlevové pití“ a máte ponětí jak velký je to problém?
11. Pokuste se ve skupině sestavit definici alkoholismu.
12. Myslíte si, že autorka nastoupí léčbu?
13. Přečtěte si následující ukázkou.

„Jsme tu... Příjmová recepce uzavřeného psychiatrického oddělení, manžel mne odvedl do patra, zazvonil a teď už to bylo na mě. První věc, musíte si dýchnout... 2,74 promile... Sestřička si nechala dvakrát vyměnit dechový přístroj. S těmi téměř třemi promile jsem normálně komunikovala, vyplňovala papíry a ještě s ní vtipkovala...“

14. Zkuste ve skupině tipovat, kolik toho musela autorka vypít, aby nadýchala 2, 74 promile. Společně s učitelem pak vyzkoušejte jednu z webových aplikací na výpočet alkoholu v krvi.
15. Jaké možnosti léčby mají v ČR alkoholici? O co jde v tzv. podpůrných skupinách?
16. Přečtěte si následující ukázkou.

„Každý začátek je následkem něčeho.

Každý začátek něco ukončuje.

Zbýval týden... Týden, pro mne mezi úplně cizími lidmi. Vzhledem k tomu, že jsem **stacionář** nastupovala o týden později, než všichni ostatní, tak jsem také týden přesahovala. Týden s cizími lidmi, novými, stejně vyklepanými a plnými obav, jako jsem měla já, když jsem první den přišla.

Měla jsem možnost stacionář ukončit stejně, jako ostatní moji "kolegové", ale po domluvě s terapeuty, jsme dospěli k závěru, že by pro obě strany mohlo být užitečné, že ve skupině bude někdo, kdo končí a stacionář absolvoval - dobrá motivace a možnost vidět, že to jde a já budu mít ještě nějaký bezpečný čas pro sebe.“

17. Zjistěte si v literatuře nebo na internetu, co to znamená denní stacionář (v textu zvýrazněno) a pro koho je přednostně určen. Jak takové denní stacionáře probíhají?
18. Autorka za svůj blog získala Magnesium literu. Zjistěte si o ní bližší informace.

Od kterého roku se tato cena uděluje?	
V jakých kategoriích se uděluje?	
Kdo cenu uděluje?	
Vypište vítěze všech kategorií v posledním ročníku.	
Jaké jiné literární ceny se v ČR udělují?	

19. Vytvořte vlastní zápis do deníku ze včerejšího dne. Zápis musí mít všechny náležitosti deníku.

Závěr

S tematikou alkoholu, drog a drogové závislosti se žáci základních škol běžně setkávají. Ať už v literatuře, v seriálech a filmech, hrách, ale i ve svém soukromém životě. Proto je velmi důležitým úkolem dospělých v jejich okolí, ať už učitelů nebo rodičů, aby se jim snažili osvětlit negativní dopady drog na lidský život. Mladí lidé ale mnohdy nechtějí o takovém problému komunikovat s dospělými a proto je skvělým prostředníkem této komunikace literatura. Mnohdy jsou totiž autoři těchto knih ve stejném věku, a tudíž může na žáky zapůsobit i autenticita příběhu.

V této diplomové práci jsme se snažili pracovat s různými texty, které spojuje tematika drog a drogové závislosti a pokusili jsme se je zprostředkovat a transformovat do různých aktivit využitelných ve školské praxi. Cílem práce bylo využití velké škály metod a forem výuky, abychom udělali literaturu a práci s texty co nejatraktivnější pro žáky, aby žáky bavila, a aby si z hodin literatury odnesli nejen vědomosti, ale i zážitky.

Jedním z dalších cílů diplomové práce byl rozvoj čtenářské gramotnosti, k tomu jsme u některých textů využili metody z programu *Čtením a psaním ke čtenářské gramotnosti*. Čtenářská gramotnost zatím není zakotvena v RVP ZV, ale přesto ji pokládáme za velice důležitou schopnost v životě a proto jsme se rozhodli, že i v této práci se budeme snažit komponovat cvičení tak, aby mohla být rozvíjena.

Snažili jsme se pracovat s ukázkami jinak než v klasických čítankách, které běžně nalézáme ve školách. Situace s čítankami se za poslední dekádu zlepšila, ale přesto si myslíme, že autoři čítanek nevyužívají potenciál literárních textů a velmi často se drží v rovině interpretace. Ve výuce literární výchovy je jistě interpretace důležitou, ne však jedinou možnou složkou výuky. Aby se stala literatura pro žáky atraktivní, je důležité pracovat na tom, aby se literatura stala i zážitkovou a tvořivou.

Přílohy

Vyplněná křížovka z části č. 8.2.2.

1.			P	O	E	Z	I	E
2.	V	E	R	Š				
3.		H	O	R	O	R		
4.			U	T	O	P	I	E
5.			D	A	N	T	E	
6.			M	O	J	Ž	Í	Š
7.		S	Y	M	B	O	L	
8.			Š	V	E	J	K	
9.		E	L	I	P	S	A	
10.			E	P	I	T	A	F
11.	K	R	O	N	I	K	A	
12.			E	Z	O	P		
13.	E	P	I	K	A			

Seznam obrázků

TOC \h \z \c "Obrázek 1, Myšlenková mapa" Obrázek 1, Myšlenková mapa 1	25
Obrázek 2, Livia S. 2	43
Obrázek 3, Livia S. II 3	44
Obrázek 4, Ghetto 4	52
Obrázek 5, Drogové doupě 5	52

Obrázek 6, Squat 6	52
Obrázek 7, Slum 7	53
Obrázek 10, Panenky 8	64
Obrázek 9, Polámaný 9	64
Obrázek 8, Ostrov 10	64
Obrázek 11, Zápiskník alkoholičky 11	71

Seznam použité literatury

Primární literatura

DUFFKOVÁ, Michaela. *Zápisník alkoholičky*. Praha: Motto, 2020. ISBN 978-80-267-1707-2.

SCAAR, Egoni. *Ostrov polámaných panenek*. Praha: Krigl, 2014. ISBN 978-80-86912-80-6.

F., CHRISTIANE, F., Christiane, Kai HERMANN a Horst RIECK. *My děti ze stanice ZOO*. V nakl. OLDAG 7. vyd. Přeložila Zuzana SOUKUPOVÁ. Ostrava: OLDAG, 2015. ISBN 9788074110948.

KAVUROVÁ, Hana. *Toxický squat*. Praha: XYZ, 2018. ISBN 978-80-7597-081-7.

THOMPSON, Hunter S. *Strach a svrab v Las Vegas: divoká pouť do srdce Amerického snu*. Vyd. 2. Přeložil Zbyněk RYBA. Praha: Volvox Globator, 1995. ISBN 8072076205.

ZOLA, Émile. *Zabiják*. Přeložil Luděk KÁRL. Praha: Mladá fronta, 1969. Bez ISBN

Sekundární literatura

ALTMANOVÁ, Jitka. *Čtenářská gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP, 2011. ISBN 9788086856988.

ALTMANOVÁ, Jitka, FALTÝN, Jaroslav, Katarína NEMČÍKOVÁ a Eva ZELENDOVÁ, ed. *Gramotnosti ve vzdělávání: [příručka pro učitele]*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0.

BADINOVÁ, V. *Beat generation: Americké kontrakulturní hnutí*. Diplomová práce.

Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy. 2015.

ČERNÁ, Olga. *Čtení není žádná nuda: náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026207207.

GÖHLERT, Fr.-Christoph a Frank KÜHN. *Od návyku k závislosti: toxikomanie: drogy: účinky a terapie*. Praha: Ikar, 2001. Pro zdraví. ISBN 80-7202-950-9.

HNÍK, Ondřej. *Didaktika literatury: výzvy oboru: od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 9788024626260.

KAMIŠ, Karel a Marie HANZOVÁ. *Didaktika českého jazyka a literatury*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2016. ISBN 9788074521249.

KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008. Albatros In. ISBN 9788000021546.

KREMLIČKOVÁ, M., NOVOTNÁ, M. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Vydání 1. Praha: SPN, 1997.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: Nakladatelství H & H, 2002. ISBN 8073190206.

LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*. Brno: Edika, 2014. ISBN 9788026601128.

MAHDALÍČKOVÁ, Jana. *Víme o drogách všechno?*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 9788074785894.

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 8071821241.

RYBA, Z.: Doslov In THOMPSON, Hunter S. *Strach a svrab v Las Vegas: divoká pouť do srdce Amerického snu*. Vyd. 2. Přeložil Zbyněk RYBA. Praha: Volvox Globator, 1995. ISBN 8072076205.

SVOBODOVÁ, Jana, Eva HÖFLEROVÁ, Pavlína KULDANOVÁ, Kamila SEKEROVÁ a Diana SVOBODOVÁ. *Principy a cesty školní výuky českého jazyka*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017. ISBN 9788074649516.

ŠLAPAL, Miloš, Hana KOŠTÁLOVÁ a Ondřej HAUSENBLAS. *Metodika rozvoje čtenářství a čtenářské gramotnosti*. Nový Jičín: Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum Nový Jičín, 2012. ISBN 9788090503687.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Vyd. 1. Brno: Host, 2008, 207 s. ISBN 978-80-7294-270-1.,

Online zdroje

Magazín Legalizace. *5 hlavních rozdílů – Indika vs. Sativa* [online]. Praha, 2016, 2. 11. 2016 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <http://www.magazin-legalizace.cz/cs/articles/detail/1392-5-hlavnich-rozdilu-indika-vs-sativa>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Prevence, MŠMT ČR* [online]. Praha [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/prevence>

Národní strategie primární prevence 2019 - 2027. In: Praha. Dostupné také z: http://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

Literární doupě. *Li-Po* [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/li-po>

Databáze knih. *Zpověď požívače Opia - Thomas de Quincey* [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zpoved-pozivace-opia-57382>

Refresher. *Verlaine a Rimbaud: Zamilovaní umělci propadli společné temnotě* [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: <https://refresher.cz/64599-Verlaine-a-Rimbaud-Zamilovani-umelci-propadli-spolecne-temnote>

Mezinárodní šetření PISA 2018. Dostupné také z: http://www.csicr.cz/html/2019/Narodni_zprava_PISA_2018/html5/index.html?&locale=CSY&pn=3

Squatting. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Squatting>

Slum. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Slum>

Ghetto. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ghetto>